

Barnehagelærerne

Yrkesgruppen som sluttet å slutte

Lars Gulbrandsen

NOVA

Velferdsforskningsinstituttet

HØGSKOLEN I OSLO
OG AKERSHUS

Barnehagelærerne

Yrkesgruppen som sluttet å slutte

Lars Gulbrandsen

Norsk institutt for forskning om
oppvekst, velferd og aldring
NOVA Notat 1/2015

Velferdsforskningsinstituttet NOVA er et forskningsinstitutt ved Senter for velferds- og arbeidslivsforskning (SVA) på Høgskolen i Oslo og Akershus (HiOA).

Instituttet har som formål å drive forskning og utviklingsarbeid som kan bidra til økt kunnskap om sosiale forhold og endringsprosesser. Instituttet skal fokusere på problemstillinger om livsløp, levekår og livskvalitet, samt velferds-samfunnets tiltak og tjenester.

© Velferdsforskningsinstituttet NOVA
Høgskolen i Oslo og Akershus (HiOA) 2015

ISBN (trykt utgave) 978-82-7894-544-5

ISBN (elektronisk utgave) 978-82-7894-545-2

ISSN 1890-6435 (trykt)

ISSN 1893-9511 (online)

Desktop: Torhild Sager
Trykk: Allkopi

Henvendelser vedrørende publikasjoner kan rettes til:

Velferdsforskningsinstituttet NOVA
Postboks 4 St. Olavs plass, 0130 Oslo · Stensberggata 26, 0170 Oslo

Nettadresse: www.hioa.no/nova

Forord

Forskningsinstituttet NOVA har tre ganger tidligere fått utlånt registerdata om førskolelærere og barnehageansatte. Alle tre ganger skjedde dette som ledd i oppdrag for Kunnskapsdepartementet. Resultatene ble dokumentert i NOVA-skriftserie 4/07, NOVA-notat 1/08 og NOVA-notat 4/09.

Med de nyeste data i det siste av notatene kunne vi oppdatere utviklingen fram til høsten 2007. Utviklingen fram til dette tidspunkt hadde vært meget positiv med hensyn til førskolelærernes yrkesdeltakelse. En stadig større andel av nyutdannede førskolelærere valgte å jobbe i en barnehage, og førskolelærernes tidligere flukt fra arbeid i barnehager hadde nærmest stoppet opp. Denne utviklingen var sannsynligvis en viktig grunn til at tidenes største vekst i den norske barnehagesektoren kunne skje uten å gå på bekostning av en viktig kvalitetsdimensjon, nemlig innslaget av kompetent personale. Antallet pedagogiske ledere med dispensasjon fra utdanningskravet økte riktignok parallelt med utbyggingen, men andelen pedagogiske ledere med godkjent utdanning holdt stand, selv gjennom den sterkeste ekspansjonsfasen.

Det er gått noen år siden 2007. Selv om tallene fra barnehagenes årsmeldinger viser en fortsatt vekst av andelen med barnehagelærerutdanning blant de ansatte, og en sterk vekst av andel barnehager som oppfyller pedagognormen (Utdanningsdirektoratet 2014, s. 58ff), vil det likevel være av interesse å se hvordan utviklingen etter 2007 avspeiles i registerdata om alle med fullført førskolelærerutdanning og om alle barnehageansatte, uansett utdanningsbakgrunn.

Det åpnet seg en slik mulighet på nyåret 2013. NOVA hadde da gjennomført et oppdrag om strukturell kvalitet i norske barnehager (Gulbrandsen og Eliassen, 2013) til en rimeligere pris enn avtalt, og søkte Kunnskapsdepartementet om å få nytte de ubrukte midlene til å finansiere et nytt uttak av registerdata fra Statistisk sentralbyrå. Kunnskapsdepartementet innvilget søknaden, og vi var dermed klare til å innhente de nødvendige tillatelser fra Personvernombud og registreiere. Undertegnede var imidlertid sykmeldt det meste av 2013, og fikk ikke fullført de nødvendige søknader før i 2014. I det opprinnelige tilbud fra SSB skulle tidligere uttak fram til og med 2007

suppleres med nye førskolelærere fram til og med 2011 og med alle som hadde vært ansatt i en barnehage i 2009 og 2011. Forsinkelsen fra vår side gjorde det mulig å ta med også 2012, slik at alle førskolelærere uteksaminert fram til dette tidspunkt, samt også de som var ansatt i en barnehage høsten 2012, ble tatt med i uttaket.

Førskolelærerutdanningen har nå skiftet navn til barnehagelærerutdanning. Alle som finnes i datagrunnlaget for denne rapporten, er blitt utdannet som førskolelærere. I rapporten vil vi bruke begge begrep, men tilstrebe å bruke ordet førskolelærere når vi refererer til fortid og barnehagelærere når vi refererer til nåtid og framtid. Men noen streng konsekvens i språkbruk vil vi ikke love.

Også denne gang vil jeg takke seniorrådgiver Torill Vangen ved seksjon for utdanningsstatistikk ved avdeling for personstatistikk i Statistisk sentralbyrå. Uten hennes bistand ville det vært vanskelig å få gjennomført dette prosjektet. Jeg vil også takke Kunnskapsdepartementet for at vi fikk nytte de resterende midler fra et tidligere prosjekt til dette prosjektet. Undertegnede hadde tidligere opptjent forskningstid som følge av administrative plikter ved NOVA, og analysearbeid og utskrivning av denne rapporten er dekket av disse midlene. Jeg har presentert foreløpige funn, både på et avdelingsmøte i Barnehageavdelingen i Kunnskapsdepartementet, og tre ganger i Utdanningsforbundet, både for tillitsvalgte og for administrativt ansatte. Som vanlig ved slike møter har jeg fått kommentarer og spørsmål av stor verdi, både for analysearbeidet og for rapportskrivningen.

NOVA, mars 2015

Lars Gulbrandsen

Innhold

Sammendrag	7
1 Innledning.....	9
1.1 Førskolelærernes yrkesstabilitet.....	9
1.2 Rapportens innhold.....	11
2 Datagrunnlag	13
3 Nyutdannede barnehagelærere	16
4 Fra utdanning til jobb i barnehage	21
5 Hvor jobber barnehagelærerne?	23
6 Mer utdanning til barnehagelærere	27
7 Grad av jobbstabilitet blant barnehagelærere og andre barnehageansatte	30
8 Utdanning på jobben.....	40
9 Ingen «pensjonsbombe» blant barnehagelærerne	45
10 Regionale forskjeller	47
11 Avsluttende kommentarer.....	53
Summary.....	55
Litteratur	57

Sammendrag

I norske barnehager er det kun pedagogantallet som er fastsatt gjennom forskrift. Pedagognormen har alltid vært vanskelig å oppfylle. Gjennom uttak av registerdata om alle med førskolelærerutdanning fram til og med 2007 ble det imidlertid påvist en svært positiv utvikling av førskolelærernes yrkesvalg, både med hensyn til å velge barnehagen som arbeidsplass og til å bli værende i barnehagen.

Uttak av nye registerdata fram til og med høsten 2012 viser at denne utviklingen ikke har snudd. En svært høy andel av nye førskolelærere velger å jobbe i barnehage, og stabiliteten som barnehageansatt er fortsatt høy. Ifølge forskning utført før årtusenskiftet var assistentene barnehagenes mest stabile yrkesgruppe. Senere er det ansatte med førskolelærerutdanning som har vært de mest stabile. Denne rapporten bekrefter at det fortsatt er tilfellet.

Sammenlikner vi dagens nye barnehagelærere med de som ble utdannet tidligere, for eksempel på 1970-tallet, er dagens nye barnehagelærere betydelig eldre når de fullfører sin utdanning. Den yngste halvparten har ikke blitt nevneverdig eldre, men gruppen har etterhvert fått et betydelig tilslag av godt voksne studenter. Et betydelig antall av disse er assistenter som får en slags sertifisering som barnehagelærer gjennom å kombinere arbeid i barnehagen med utdanning til barnehagelærer. Ut fra målet om å få stabil arbeidskraft er denne utdanningsveien en klar suksess.

I 2000 jobbet 44 prosent av alle med førskolelærerutdanning i en barnehage. I 2012 var denne andelen økt til 54 prosent. I absolutte tall har barnehagene i disse årene fått et tilskudd på mer enn 13 000 flere førskolelærere. En positiv følge av at eldre førskolelærere allerede for lengst har forlatt barnehagene, er at barnehagene i de kommende årene nærmest helt vil unngå pensjoneringsproblemer. Øie-utvalget beregnet at utvalgets forslag om en nye bemanningsnorm og en ny pedagognorm ville kreve 8000 flere barnehagelærere. Hvis utviklingen etter 2012 har vært den samme som fram til 2012, vil barnehagene i 2015 ha 8000 flere barnehagelærere enn i 2007. Dette aktualiserer spørsmålet om en forsering av innføringen av en nye pedagognormen. Hvis det ikke skjer, risikerer man at nye barnehagelærere som ønsker å bruke sin utdanning i det yrket de er utdannet til å utføre, ikke får anledning til å jobbe i en barnehage.

1 Innledning

1.1 Førskolelærernes yrkesstabilitet

De ansatte i barnehagene utgjør kanskje den viktigste dimensjon av barnehagenes kvalitet. Kravet om en spesiell kompetanse finnes i forskrift til barnehageloven (pedagognormen), men dette er langt fra det eneste virkemiddel som skal sikre kvalitet ut fra lovens bestemmelser vedrørende personalet. I Øie-utvalget, som avga innstilling i januar 2012, fremmet flertallet et forslag om en generell bemanningsnorm som skulle ligge til grunn for en supplerende pedagognorm (NOU 2012:1, s. 270). Forslaget om en generell bemanningsnorm satte det maksimale antall barn til tre per voksen dersom barna var under tre, og seks barn per voksen dersom barna var over tre år gamle. Pedagognormen fulgte dette forslaget ved at det skulle være seks barn per barnehagelærer når barna var under tre og tolv barn per barnehagelærer dersom barna var eldre enn tre. På denne måten skulle pedagogandelen ikke kunne økes ved at pedagoger erstattet andre ansatte uten at det totale antall ansatte økte. Flertallet i utvalget foreslo også at 25 prosent av de øvrige ansatte, først og fremst assistentene, skulle ha fagutdanning som barne- og ungdomsarbeider (NOU 2012:1, s. 271).

Utvalget hadde ikke sikker kunnskap om hvor langt fram i tid man måtte bevege seg før slike mål kunne nås. Man kunne bygge på analyser av registerdata fram til 2007 som hadde vist en gunstig utvikling i den betydningen at en økende andel av førskolelærere hadde valgt å jobbe i barnehage, samtidig som en økende andel ikke lenger søkte arbeid andre steder. Særlig blant nyutdannede var utviklingen positiv. En stadig økende andel av disse jobbet i en barnehage to år etter at de hadde forlatt sin utdanningsinstitusjon (Gulbrandsen 2009, s. 30).

Departementet fulgte Øie-utvalgets forslag, men i mangel av kunnskap om den positive utviklingen fram til 2007 hadde fortsatt, tidfestet departementet innføringen av bemanningsnorm med tilhørende pedagognorm til 2020. Et av hovedspørsmålet som reises og besvares i denne rapporten, er hvordan utviklingen i barnehagelærernes yrkesvalg har vært etter høsten 2007 og fram til høsten 2012.

Analyse av den type data som ligger til grunn for denne rapporten, sier oss noe om hvordan Norge som nasjon makter å utnytte den humankapital og den kompetanse som finnes blant de drøyt 46 000 mennesker som er i yrkesaktiv alder og har førskolelærer- eller barnehagelærerutdanning. Dataene kan også fortelle oss om stabilitet, og om hvilke utdanningsgrupper og stillingsgrupper i barnehagen som viser størst stabilitet med hensyn til å forbli yrkesaktive innenfor barnehagesektoren.

De data vi har til rådighet viser imidlertid stabilitet i det vi ofte kaller barnehagesektoren, og samtidig også geografisk stabilitet på kommunenivå, men ikke innad i den enkelte barnehage. Dette kunne sannsynligvis vært oppnådd dersom de registerdata om individer som vi har fått utlevert, var blitt koblet med data om den enkelte barnehages organisasjonsnummer. Inntil vi, eller andre, får gjort en slik kobling, må vi nøye oss med supplerende surveydata. I denne rapporten har vi fått tilgang til data fra en surveyundersøkelse blant pedagogiske ledere som NSD gjennomførte i 2014 på oppdrag fra forskningsprosjektet *Blikk for barn* ved Høgskolen i Oslo og Akershus. Siden barnehagesektoren de siste årene har vært gjennom en formidabel vekst, ikke minst av antall små barn, må det nødvendigvis være mange ansatte med relativt kort fartstid i den enkelte barnehage. Veksten i antall nye barnehagelærere, og det at en fortsatt høy andel av disse blir i sektoren, må nødvendigvis trekke i samme retning. Vi vil supplere våre registerdata med noen få tabeller basert på data fra den nevnte surveyen blant pedagogiske ledere. Særlig interessant med tanke på stabilitet i den enkelte barnehage, er graden av stabilitet blant de middelaldrende pedagogiske ledere; de som har hatt størst mulighet til å ha jobbet lenge i en og samme barnehage.

Nå vil barnehagesektoren være mer enn barnehagene. Vi har ikke minst barnehageadministrasjon i hver enkelt kommune, administrativt apparat hos store private barnehageeiere, organisasjoner både blant eiere og ansatte og ikke minst utdanning av barnehagelærere. I alle disse vil barnehagefaglig ekspertise være etterspurt, og i mange tilfelle vil det nettopp være førskolelærere som har den etterspurte kompetanse. Riksrevisjonen fant for eksempel i sin undersøkelse av barnehagesektoren fra 2008 at det i hver fjerde kommune var ansatt to eller flere med førskolelærerutdanning, mens halvparten av kommunene hadde ansatt én med slik utdanning (Riksrevisjonen, 2009, s. 44). For de

arbeidsplasser som her er nevnt, vil det være en helt legitim konkurranse med barnehagene. Det vil imidlertid være vanskelig å skille ut de førskolelærerne innenfor disse arbeidsplassene som faktisk jobber med barnehagefaglige spørsmål. Når vi da konkluderer med at en viss prosent av førskolelærerne jobber i barnehager, er dette bokstavelig talt riktig, men det gir et noe for dystert bilde av sektoren som helhet. De førskolelærere som ikke jobber i barnehager, men i jobber i tilknytning til sektoren, i stillinger der slik kompetanse er sterkt etterspurt, blir ikke regnet med. Også her kunne supplerende surveyundersøkelser vært å ønske.

Det må alltid være et rimelig forhold mellom en publikasjons tittel og innhold. Når vi påstår at barnehagelærere ikke lenger slutter å jobbe i barnehage, signaliserer vi også en endring. Tidligere analyser av registerdata (Gulbrandsen 2009), har vist at førskolelærere, til forskjell fra tidligere, har blitt trofaste mot barnehagesektoren. I den tidlige norske forskningen om barnehageansatte var et sentralt punkt å forstå og motvirke frafallet fra yrket (Holt 1972, Nafstad 1976, Pedersen og Pettersen 1981 og 1983). Også i ganske ny forskning er det stilt spørsmål om hva som skal til for å få førskolelærere til å fortsette å bli i barnehagen. For eksempel viser Magritt Lundestad (2012) til at nesten halvparten av førskolelærerne ikke jobber i barnehage. Hun spør om yrket krever så mye at man må forvente at barnehagelærere bare vil jobbe i barnehage en kortere periode av sin profesjonelle karriere, og hvilke tiltak som må settes i verk for at flere skal fortsette lenger i yrket (Ibid, s. 17). Problemet her er at det nevnte frafallet blant de eldste er resultatet av hva som har skjedd tidligere, i forrige århundre. I vårt århundre er frafallet stoppet opp. Førskolelærere har sluttet å slutte. Det er den nye stabiliteten man trenger å få forståelse av, ikke av den ustabiliteten som yrkesgruppen ikke lenger er preget av.

1.2 Rapportens innhold

Siden hovedformålet med denne rapporten er å oppdatere tidligere resultater, vil vi langt på vei følge samme disposisjon som i siste forutgående rapport (Gulbrandsen 2009). I kapittel 2 redegjør vi for det nye datagrunnlaget vi har fått stilt til rådighet. I kapittel 3 ser vi på en viktig egenskap ved de nye barnehagelærerne, nemlig på hvilket alderstrinn de gjør ferdig utdanningen og hvordan dette har endret seg over tid. I kapittel 4 ser vi på overgangen fra

utdanning til yrke, mens vi i kapittel 5 undersøker hvor hele bestanden av barnehagelærere finner sitt utkomme. I kapittel 6 spør vi hva økt utdanning fører til med hensyn til hvor førskolelærerne finner sin beskjeftigelse. I kapittel 7 analyserer vi jobbstabilitet blant barnehageansatte med og uten førskolelærerutdanning. I kapittel 8 tar vi for oss en spesiell gruppe, nemlig de som kombinerer utdanning til barnehagelærer med arbeid i barnehage. I kapittel 9 se vi nærmere på pensjonering i de nærmeste årene, mens vi avslutter i kapittel 10 med å analysere regionale forskjeller.

2 Datagrunnlag

Høsten 2009 fikk vi gjort et datauttak av alle som hadde vært ansatt i barnehage på minst ett av tre tidspunkt, nemlig 1. oktober 2003 og tilsvarende datoer høsten 2005 og høsten 2007. Samtidig inneholdt uttaket alle som var registrert med fullført førskolelærerutdanning eller som var i eller hadde vært innom denne utdanningen. Høsten 2014 fikk vi gjort et nytt uttak som foruten alle som var med i forrige uttak også omfattet de som hadde fullført, eller var i eller hadde vært innom førskolelærerutdanning i perioden mellom 2007 og høsten 2012, samt de som hadde vært ansatt i en barnehage på minst én av de tre tidligere nevnte datoer i henholdsvis 2009, 2011 eller 2012.

Alle yrkesaktive i Norge er klassifisert ut fra en femsifret næringskode (Statistisk sentralbyrå 2007). Fram til og med 2007 hadde barnehager koden 85327 i denne klassifiseringen. I 2008 ble næringsklassifiseringen endret, og fra dette tidspunkt har barnehagene hatt koden 88911. Barnehageansatte i uttaket er identifisert ved hjelp av disse kodene. I tabell 2.1 viser vi samsvaret mellom antall ansatte målt ved disse kodene fra næringsregistrene, og antall ansatte i offisiell statistikk basert på barnehagenes årsmeldinger. Vi ser av tabellen at det er rimelig god overenstemmelse mellom disse to datakildene i 2003 og 2005, mens avviket senere er blitt noe større i retning av flere ansatte ifølge registrene enn ifølge årsmeldingene.

Tabell 2.1 Antall ansatte i barnehage ut fra næringskode i sysselsettingsregister og antall ansatte ut fra barnehagenes årsmeldinger

	Næringskode 85327	Næringskode 88911	Offisiell statistikk fra SSB
2003	57825		58 400
2005	64702		64713
2007	76938		76089
2009		86758	84483
2011		93112	88781
2012		93352	91200

Tabell 2.2 viser ansatte i 2007 og 2012 fordelt etter hvilke forhold disse har til førskolelærerutdanningen. Fortsatt finner vi langt lavere andel med

førskolelærerutdanning her enn hva som er registrert ut fra barnehagenes egne årsmeldinger. Vi viser her til diskusjon i Gulbrandsen (2008). Samtidig ser vi at to grupper har økt, både i absolutte tall og relativt, nemlig ansatte som er registrert med avbrutt førskolelærerutdanning og ansatte som er i gang med barnehagelærerutdanning.

Tabell 2.2 Antall barnehageansatte høsten 2007 (uttak 2009) og høsten 2012 (uttak 2014) etter deres forhold til førskolelærerutdanningen

	2007	%	2012	%
Med fullført førskolelærerutdanning	20759	27,1	25224	27,0
Med avbrutt førskolelærerutdanning	1941	2,5	2674	2,9
I gang med førskolelærerutdanning	1272	1,7	2346	2,5
Uten berøring med førskolelærerutdanning	52533	68,7	63108	67,6
Totalt antall i utvalget	76505		93352	

Men datauttaket er ikke begrenset til ansatte. Siden ett av kriteriene for å være med er at personene skal ha vært ansatt i en barnehage på minst ett av seks tidspunkt, vil vi få med alle som har vært ansatt på minst ett av disse tidspunktene, men ikke lenger er det i 2012. Siden også førskolelærerutdanning (fullført, i gang med eller avbrutt), er et av utvalgsriteriene, får vi også med de som har vært innom utdanningen, men ikke har jobbet i barnehage på noen av tidspunktene. Vi får også med de som er i gang, men som ikke jobber i barnehage. Dette vil da være de ordinære førskolelærerstudentene. Som vi ser av tabell 2.3, utgjorde dette 5267 personer høsten 2012. Sammen med de som jobbet i barnehage og samtidig utdannet seg til førskolelærer (2313), er dette populasjonen av studenter høsten 2012, i alt 7580 personer.

Tabell 2.3. Personer i datauttaket etter forhold til førskolelærerutdanning og arbeid 2012.

	Alle i datauttaket	Alle i datauttaket som høsten 2012 var bosatt i Norge	Alle i datauttaket som høsten 2012 var bosatt i Norge og under 68 år
Fullført førskolelærerutdanning og ansatt i barnehage høsten 2012	25224	25087	25070
Avbrutt førskolelærerutdanning og ansatt i barnehage høsten 2012	2674	2652	2651
I gang med førskolelærerutdanning og ansatt i barnehage høsten 2012	2346	2313	2313
Resten av de ansatte i barnehage høsten 2012	63108	59155	58679
Fullført førskolelærerutdanning, men ikke ansatt i barnehage høsten 2012	24014	22479	21315
Avbrutt førskolelærerutdanning, men ikke ansatt i barnehage høsten 2012	10643	10153	10106
I gang med førskolelærerutdanning, men ikke ansatt i barnehage høsten 2012	5365	5267	5267
Ikke ansatt i barnehage 2012, men har vært ansatt enten høsten 2003, 2005, 2007, 2009 eller 2011	82531	77034	72809
Antall personer:	(215 905)	(214 140)	(198 210)

3 Nyutdannede barnehagelærere

I det registret vårt datauttak er hentet fra, finnes det ikke opplysninger om eksamensår for de førskolelærere som tok eksamen i 1970 eller tidligere (Gulbrandsen, 2007, s. 29). Heller ikke i Lisa Holts meget informative undersøkelse om førskolelærere utdannet i perioden 1953–1967, ble det spurt om alder (Holt, 1972, s. 158). I Hilde Nafstads store undersøkelse av barnehageansatte fra 1972 ble det spurt om alder, men ikke om tidspunkt for avsluttet utdanning (Nafstad 1976, s. 121 ff). For de førskolelærere som vi har begge opplysninger om, har vi beregnet alder ved avsluttet utdanning ved å subtrahere fødselsår fra eksamensår. Vi har ingen grunn til å tro at de som utdannet seg før 1971 aldersmessig skilte seg fra de som ble ferdige senere på 1970-tallet. Som vist i tabell 3.1, var dette unge mennesker. Nesten alle var også kvinner. Over 70 prosent var under 25 år, og bare seks prosent hadde rukket å passere 30.

Data fram til 2007, viste at nye førskolelærer ble stadig eldre. Sammenliknet med 1970-tallet, var andelen under 25 år redusert fra 71,4 prosent til 33,7 prosent, men andelen som hadde passert 30 år var økt fra 6,3 til 33,2 prosent. I tabell 3.1 har vi oppdatert den tidligere tabellen fra Gulbrandsen (2009) med data fram til 2012. Andelen som de yngste utgjorde, steg etter 2007. Samtidig sank andelen som hadde passert 40 år i perioden 2008–2010, men kom opp igjen på samme høye nivå i årene 2011 og 2012 som den hadde vært på i 2006 og 2007. På grunn av et økt antall nye førskolelærere, var det absolutte antall nye førskolelærere som samtidig var godt voksne i den betydning at de hadde rundet 40 år, høyere i 2011 og 2012 enn noen gang. Antall nyuteksaminerte førskolelærere som fylte 40 eller mer i eksamensåret hadde i årene 2006–2007 vært ca. 150 per år. I årene 2008–2010 sank antallet til ca. 120 per år, for så i perioden 2011–2012 igjen å øke, til ca. 200 per år.

Tabell 3.1 Alder ved avsluttet eksamen for førskolelærere etter eksamensår. Prosent

	1971–79	1980–89	1990–99	2000–05	2006–07	2008–10	2011–2012
< 25	71,4	50,9	37,8	37,4	33,7	43,1	41,2
25–29	22,2	38,4	39,2	35,2	34,2	30,6	26,4
30–34	3,3	6,1	9,3	11,6	12,2	10,1	12,4
35–39	1,1	2,5	6,4	6,9	9,5	7,4	7,8
> 39	1,9	2,1	7,1	8,9	11,5	7,9	11,9
N:	(5237)	(7766)	(14228)	(9912)	(2597)	(4510)	(3398)

Om nye førskolelærere i snitt har blitt eldre, skyldes dette mer et tilsig av en ny aldersgruppe enn en generell økning av gruppens alder. Tabell 3.2 viser aldersfordelingen for nyuteksaminerte førskolelærere etter eksamenstidspunktet. På slutten av 1970-tallet ble utdanningen forlenget fra to til tre år. Det førte til at medianalderen i gruppen økte med ett år, men siden 90-tallet har medianalderen hele tiden ligget rundt 25 år. Sammenliknet vi 1970-åra, en periode der de fleste gjennomgikk et toårig studium, med de to siste åra i tabell 3.2, ser vi at den yngste tiendeparten av nye førskolelærere, kun er blitt ett år eldre. Alderen til den yngste fjerdeparten er uendret, og de eldste i den yngste halvparten er blitt to år eldre. Mer enn halvparten av nyuteksaminerte førskolelærere, er altså relativt unge mennesker som starter både sin utdanning og sin påfølgende yrkeskarriere tidlig i livet. Det nye som har skjedd, er at disse er blitt supplert med en gruppe som er eldre og som dessuten er blitt stadig eldre. Ser vi alderen som skiller ut den eldste fjerdeparten, så har denne siden 1970-tallet økt med åtte år. Alderen som skiller ut den eldste tiendeparten har økt med hele 15 år fra 1970-tallet og fram til 2012.

Tabell 3.2 Fordeling av alder for nyuteksaminerte førskolelærere etter eksamensår

	1. decil	kvartil	Median	3. kvartil	9. decil	Antall
1971–79	22	23	23	25	27	(5237)
1980–89	23	23	24	26	30	(7766)
1990–99	23	24	25	29	37	(14228)
2000–05	23	24	26	30	39	(9912)
2006–07	23	23	25	32	39	(2597)
2008–2010	23	23	25	30	38	(4510)
2011–2012	23	23	25	33	42	(3398)

I denne nye gruppen av godt voksne finner vi blant annet de mange som kombinerer arbeid i barnehage med utdanning til barnehagelærer. I 2009 ga

Kunnskapsdepartementet ni utdanningsinstitusjoner tilskudd til å starte såkalt arbeidsplassbasert deltidsutdanning. Torhild Høydalsvik (2014) har foretatt en spørreundersøkelse blant studentene i dette studieopplegget ved sju av de ni utdanningsinstitusjonene, i alt 405 studenter. Sammenlikner vi dette tallet med registertallene, viser sammenlikningen at de som var i det vi kan kalle et formelt arbeidsplassbasert utdanningsløp, utgjorde et klart mindretall av de som kombinerer barnehagelærerutdanning med jobb i barnehage. Studentene i Torhild Høydalsviks endelige utvalg var da også godt voksne. 11 prosent var 30 år eller yngre, mens 54 prosent var 39 år eller eldre. Dersom vi sammenlikner disse tallene med tilsvarende tall fra registret for de som høsten 2012 kombinerte jobb i barnehage med utdanning som barnehagelærer, fant vi i registerdata at 46 prosent var 30 år eller yngre, mens 26 prosent var 39 år eller eldre. Også Torhild Høydalsvik fant tilsvarende avvik når hun sammenliknet aldersfordelingen i sitt utvalg med tall basert på registerdata presentert i Gulbrandsen (2009). Det kan være mange mulige årsaker til dette avviket. Svarprosenten i Torhild Høydalsviks spørreundersøkelse var såpass lav som 44 prosent, og det er mulig at tilbøyeligheten til å svare øker med alder. Det er også mulig at de som er inne i de formaliserte arbeidsplassbaserte utdanninger er eldre enn de øvrige som kombinerer utdanning og arbeid. En sterk indikator på dette er at 60 prosent i Torhild Høydalsviks utvalg hadde arbeidet som pedagogisk leder og 33 prosent jobbet i øyeblikket som pedagogisk leder. Det kan også være slik at en del av de vi normalt ville ha klassifisert som heltidsstudenter faktisk har en tilknytning til en barnehage der de tidligere har arbeidet, og at dette har vært nok for å bli regnet som ansatt ut fra de registreringer som ligger til grunn for de registrene som data er hentet fra.

Det som imidlertid uansett er sikkert, er at også registerdata viser at de som kombinerer utdanning til barnehagelærer med arbeid i barnehage er eldre enn de barnehagelærerstudentene som høsten 2012 ikke gjorde dette (tabell 3.3).

Tabell 3.3 Aldersfordeling 2012 for studenter som kombinerte utdanning med arbeid i barnehage og de øvrige studentene.

	1.decil	2.kvartil	Median	3. kvartil	9. decil	Antall
Arbeider i barnehage	22	25	31	39	44	(2313)
Resten av studentene	20	21	23	27	34	(5267)

Ved begge våre tidligere datauttak fant vi at økende alder ved avlagt eksamen reduserte sannsynligheten for at en førskolelærer skulle arbeide i en barnehage (Gulbrandsen, 2007, s. 31 og Gulbrandsen, 2009, s. 27). Vi fant den gang denne sammenhengen noe overraskende, i tilfelle den økende alder var et resultat av at assistenter som allerede jobbet i barnehager utdannet seg til førskolelærere. Dersom det var tilfelle, skulle man forvente at de forble barnehageansatte også etter at de hadde fått et papir som barnehagelærer. Da vi gjorde våre tidligere datauttak var arbeidsplassbasert førskolelærerutdanning blitt en ganske kjent og mye omtalt utdanningsvei. I 2007 godkjente Kunnskapsdepartementet en slik deltidsutdannelse og bevilget penger til forsøksdrift i Oslo og Stavanger. I 2009 ble ordningen utvidet til å gjelde åtte andre høyskoler (NOKUT, 2010a, s. 40). Ordningen ble også tatt med i NOKUTs evaluering av førskolelærerutdanningen (NOKUT, 2010b, s. 86 og 186). Det er mulig at våre tidligere overraskelser mer var basert på et fenomen som startet opp og ble diskutert på det tidspunkt vi gjorde våre uttak, men at data vi tok ut stammet fra tidligere tider da en slik utdanning ikke var særlig aktuelt. Hvis det var tilfelle, skulle vi ikke forvente å finne den samme negative korrelasjon mellom alder ved studieslutt av ansettelse i barnehage blant de som har tatt eksamen i perioden 2008 til 2012.

I tabell 3.4 viser vi i tabellens to øverste rader de sammenhenger vi avdekket i data fram til og med 2007. Blant de som tok eksamen rundt årtusenskiftet, var andelen som jobbet i barnehage i 2007 lavere jo eldre studentene hadde vært den gang de tok eksamen. Det var en tilsvarende, men langt svakere sammenheng blant de som hadde tatt eksamen i perioden 2003 til 2007. I denne gruppen var det også kun de aller yngste som skilte seg ut med høyere andel sysselsatt i barnehage. I tabellen tre nederste rader har vi vist hvordan de to gruppene, samt de som ble utdannet i perioden 2008–2012 fordeler seg med hensyn til barnehagejobb etter hvor gamle de var den gang

de var ferdig utdannet. Blant de som utdannet seg før 2008, ser vi at andelen som jobbet i barnehage i 2012 fortsatt var lavere jo eldre de hadde vært den gang de tok eksamen. Vi ser også at frafallet mellom 2007 og 2012 i prosentpoeng var størst blant de eldste. Blant de som tok eksamen i perioden 2008 til 2012 finner vi imidlertid ingen slik korrelasjon. Her er andelen omtrent den samme uansett hvor gamle førskolelærerne var den gang de skiftet status fra student til førskolelærer.

Tabell 3.4 Andel som jobbet i barnehage i 2007 og 2012 etter alder ved eksamen og tidspunkt for eksamen.

	Andel som arbeidet i barnehage høsten 2007		
	Under 25	25–30	Over 30
1997–2002	67,4 %	63,8 %	52,4 %
2003–2007	79,7 %	74,2 %	74,8 %
	Andel som arbeidet i barnehage høsten 2012		
1997–2002	61,7 % (4404)	58,1 % (5583)	44,1 % (2494)
2003–2007	76,4 % (2478)	71,5 % (2014)	65,4 % (2059)
2008–2012	82,6 % (3341)	81,0 % (2485)	82,0 % (2082)

4 Fra utdanning til jobb i barnehage

I en spørreskjemaundersøkelse fra 1970 undersøkte Lisa Holt (1972) blant annet hva førskolelærere bedrev, avhengig av hvor lang tid som hadde gått siden de tok eksamen. Som vi ser av tabell 4.1 hadde omtrent halvparten forlatt barnehagen før fem år var gått, og nesten alle disse var blitt husmødre. Av de som var utdannet fra seks til ti år tidligere, var bare drøyt 30 prosent yrkesaktive som førskolelærere, og ifølge dette tidstverrsnittet fra 1970, må det ha vært svært få som hadde kommet tilbake etter at de hadde forlatt barnehagen første gang. Relativt få valgte andre yrker. Halvparten valgte ganske raskt å bli husmødre, og nesten alle disse forble husmødre. Bedømmer vi utdanningen etter hvor førskolelærerne havnet, var det kanskje like mye en avansert husmor-skole som en pedagogisk utdanning.

Tabell 4.1 Førskolelæreres yrkesaktivitet etter hvor lang tid det hadde gått siden de avla eksamen. 1970. Prosent. Kilde: Lisa Holt (1972).

1970	3–5 år	6–10 år	11–14 år	15–17 år
I barnehage	49	31	38	37
Annet yrke	9	15	17	22
Husmor	42	54	45	41
Antall	(126)	(183)	(128)	(105)

Allerede vårt første uttak av registerdata i 2007 viste at slik var det ikke lenger. På grunnlag av opplysninger om næringstilknytning fra 2000 og framover, beskrev vi utviklingen av andel som jobbet i barnehage to år etter de hadde tatt eksamen. Av de som hadde tatt eksamen i 1998, var dette tilfelle for 55,9 prosent. Blant de som hadde tatt eksamen i 2003, var tilsvarende andel to år senere hele 72,6 prosent (Gulbrandsen, 2007, s. 33). Det første tallet pekte bakover mot den virkelighet Lisa Holt hadde beskrevet noen tiår tidligere. Det siste tallet pekte i retning av økt rekruttering av førskolelærere til den slags yrker de var utdannet til å bekle. Samtidig var utviklingen positiv med hensyn til den store ekspansjonen av barnehagesektoren som nå hadde startet. Datauttak to år senere bekreftet den positive utviklingen som var på gang. Av de som tok eksamen i 2007, var det 77 prosent som jobbet i barnehage to år etter avsluttet studium (Gulbrandsen, 2009: 30).

Vårt nyeste datauttak, fra 2014, viser at den positive tendensen til at nye førskolelærere velger barnehage, har fortsatt også etter 2007. Andelen steg til et foreløpig maksimum høsten 2010, da 84 prosent av de som hadde tatt eksamen i 2008, hadde funnet seg sin arbeidsplass i en barnehage. Andelen sank litt året etter, for så igjen å øke til nesten 82 prosent i 2012. I løpet av et drøyt tiår har det altså skjedd en betydelig endring. I 2000 var det bare litt over halvparten av førskolelærerne uteksaminert to år tidligere som jobbet i en barnehage. I 2012 var det tilfelle for mer enn åtte av ti (tabell 4.2).

Tabell 4.2 Prosentandel av førskolelærer som jobbet i barnehage to år etter endt utdanning. Årstallene i tabellen viser eksamensår.

1998	1999	2000	2001	2002	2003	2004	2005	2006	2007	2008	2009	2010
55,9	59,6	60,6	66,7	70,0	72,6	76,4	77,0	79,8	81,4	84,1	79,9	81,9

I løpet av ti år har det altså skjedd en endring i retning av langt større overensstemmelse mellom utdanningstype og yrkesvalg. Barnehagelærere begynner nå å jobbe i den slags yrker de er utdannet til. Når vi har studert disse tallene gjennom tidligere uttak, har vi gjennomgående funnet en høyere andel i barnehage to år etter utdanning enn ett år etter utdanning. Det kunne synes som om de nyutdannede førskolelærerne trengte en viss tid på å etablere seg i yrket. Data fra det siste uttaket viser ingen slik forsinkelse. Som vi vil vise i neste kapittel, var det blant de som tok eksamen i 2011 hele 84,9 prosent som var ansatt i barnehage høsten 2012. Av de som tok eksamen i 2012, var 82,8 prosent blitt ansatt i barnehage allerede samme høst.

5 Hvor jobber barnehagelærerne?

Vi har som nevnt gjort tre uttak av data om alle norske førskolelærere. Til og med 2005 dreide dette seg om 38 614 personer. Høsten 2007 var antallet økt til 41 311. Til og med høsten 2012 hadde 49 238 personer fullført norsk førskolelærerutdanning. I 2012 var 46 385 av disse i yrkesaktiv alder (under 68), fortsatt i live og bosatt i Norge

Ved vårt første uttak i 2005 kommenterte vi førskolelærernes aldersfordeling ved å si at dette fortsatt var en ung profesjon. I tabell 5.1 har vi sammenliknet aldersfordelingen i 2005 og 2012 blant alle med førskolelærerutdanning og som på hvert av de to tidspunktene var bosatt i Norge. En gruppe der antallet som rekrutteres inn i gruppen utgjør en stadig mindre del av hele gruppen, må nødvendigvis eldes over tid. I 2005 var over halvparten (52,3 prosent) under 40 år. I 2012 var andelen sunket til 40,5 prosent. I 2005 var 21,1 prosent passert 50 år, i 2012 var dette tilfellet for 32,1 prosent. Når det er slik, er det fordi det historisk sett tidligere ble utdannet få førskolelærere. Selv om utdanningen startet i 1935, var det til og med 1970 ikke blitt utdannet mer enn mellom 1500 og 1600 førskolelærere (Gulbrandsen, 2009, s. 16). Det er færre enn antall nye i hvert av de tre årene 2010 (1600 nye), 2011 (1776 nye) og 2012 (1622 nye).

Tabell 5.1 Aldersfordelingen blant alle med førskolelærerutdanning og bosatt i Norge i 2005 og 2012.

	< 30	30–39	40–49	50–59	60–67	68–79	> 79	N:
2005	15,5	36,8	26,7	17,0	2,4	1,3	0,4	(37675)
2012	12,5	28,0	27,5	22,7	6,9	1,8	0,7	(47566)

At en stadig økende andel nye førskolelærere jobber i barnehage, skulle motvirke en tilsvarende aldring blant de førskolelærere som jobber i barnehage. At nye førskolelærere stadig er blitt eldre, er en endring som drar aldersfordelingen i motsatt retning. Hvis vi likevel får en endring mot eldre førskolelærere i barnehagen, er det et rimelig sikkert tegn på at førskolelærere i større grad enn før blir i barnehagene. Tabell 5.2 viser aldersfordelingen på de to tidspunktene for de førskolelærerne som jobber i barnehage. I 2005 var nesten

to tredeler (65,8 prosent) under 40 år. I 2012 var denne andelen redusert til 55,5 prosent. I 2005 var 10,9 av de barnehageansatte førskolelærerne passert 50 år. I 2012 var denne andelen økt til 17,5 prosent. I den grad alder representerer nyttig erfaring, må dette være en positiv utvikling for barnehagene.

Tabell 5.2 Aldersfordelingen blant alle med førskolelærerutdanning som jobber i en barnehage 2005 og 2012.

	< 30	30–39	40–49	50–59	60–67	68–79	> 79	N:
2005	21,4	44,4	23,2	10,0	0,9	(5)	-	(18671)
2012	19,4	36,1	27,1	14,9	2,5	0,1	-	(25087)

At førskolelærerne virkelig har sluttet å slutte, framgår tydelig av tabell 5.3. Tabellen viser andelen som jobbet i barnehage to år etter avsluttet eksamen (1. rad), samt andelen som jobbet i barnehage høsten 2012 (2. rad) avhengig av når de ble ferdig uteksaminert. Avviket mellom de to radene hva angår 2010, skyldes sannsynligvis at første rad er basert på alle som tok eksamen, mens andre rad er basert på de som faktisk var bosatt i Norge i 2012. Det største frafallet finner vi faktisk blant de som tok eksamen i 2004 og 2005. Relativt sett er frafallet mindre blant de som ble førskolelærere i de seks foregående årene, men her hadde frafallet vært større i løpet av de første to årene etter avlagt eksamen.

Tabell 5.3 Andel som jobbet i barnehage 2 år etter eksamen (1. rad) og andel som jobbet i barnehage høsten 2012 (2. rad) etter eksamensår

1998	1999	2000	2001	2002	2003	2004	2005	2006	2007	2008	2009	2010	2011	2012
55,9	59,6	60,6	66,7	70,0	72,6	76,4	77,0	79,8	81,4	84,1	79,9	81,9	-	-
51,9	54,8	60,4	64,2	66,5	69,7	69,3	69,6	74,6	76,8	80,4	80,8	82,4	84,9	82,8

Vi har tidligere i tabell 4.1 presentert tverrsnittsdata som viste det store frafallet av førskolelærere som skjedde før 1970. I tabell 5.3 har vi oppdatert denne tabellen med to nye tidstverrsnitt, ved å vise hvordan tilsvarende tabell vil se ut dersom vi lager tilsvarende tverrsnitt for situasjonen i 2007 (basert på datauttak i 2009) og i 2012 (basert på datauttak fra 2014). Tverrsnittbildet fra 2007 viser at det å jobbe i barnehage avtar monotont jo lenger tid som har gått siden eksamen ble tilbakelagt, samtidig som stadig flere har valgt et annet yrke. Vi ser nøyaktig samme tendens i tverrsnittbildet fra 2012. Men samtidig ser vi også at andelen som har valgt barnehage er høyere i 2012 enn i 2007, uansett

når utdanningen ble fullført. Det eneste unntaket er den gruppen som tok eksamen for 15 til 17 år siden. Her er det en noe lavere andel i barnehage i 2012 blant de som tok eksamen i årene 1995 til 1997, enn andelen i barnehage i 2007 blant de som tok eksamen for like lenge siden, i årene 1990 til 1992.

Tabell 5.4 Førskolelæreres yrkesaktivitet etter hvor lang tid det hadde gått siden de avla eksamen. 1970, 2007 og 2012. Prosent. Kilder: 1970 Lisa Holt (1972). 2007 og 2012. Registerdata SSB. (Førskolelærere som i 2007 eller i 2012 var under 68 år)

1970	3–5 år	6–10 år	11–14 år	15–17 år	
I barnehage	49	31	38	37	
Annet yrke	9	15	17	22	
Husmor	42	54	45	41	
Antall	(126)	(183)	(128)	(105)	
2007	3–5 år	6–10 år	11–14 år	15–17 år	Mer enn 17
I barnehage	75,0	62,0	50,9	49,4	32,0
Annet yrke	18,6	30,6	40,5	42,1	57,8
Ikke yrke	6,4	7,4	8,7	8,5	10,2
Antall	(4022)	(10923)	(5248)	(2363)	(12948)
2012	3–5 år	6–10 år	11–14 år	15–17 år	Mer enn 17
I barnehage	79,3	69,8	57,8	46,5	33,1
Annet yrke	14,6	21,8	35,4	44,6	54,9
Ikke yrke	6,1	8,4	6,8	8,9	12,0
Antall	(4229)	(6498)	(8793)	(5081)	(16784)

De prosessene som vi her har beskrevet, har selvfølgelig konsekvenser for hvor den samlede bestand av førskolelærere er ansatt. Da vi første gang gjorde et datauttak av alle med denne type utdanning, kunne vi beskrive en endring i retning av at stadig flere var ansatt i en barnehage. Andelen økte fra 44 prosent i 2000 til litt over halvparten i 2005. Relativt sett var grunnskolen den store taperen i disse årene. Andelen med førskolelærerutdanning som jobbet i grunnskolen ble i denne perioden redusert med over seks prosentpoeng. Men det var en ingen nedgang i absolutte tall. Det jobbet ca. 180 flere førskolelærere i grunnskolen i 2005 enn i 2000. Det jobbet derimot nesten 6600 flere førskolelærere i landets barnehager. Vårt neste datauttak viste at endringen fortsatte. I 2007 var andelen førskolelærere som jobbet i barnehager 2,3 prosentpoeng høyere enn i 2005. Andelen som fant sitt utkomme i grunnskolen var fortsatt for nedadgående. Det gjaldt dette året også i absolutte tall. Det var drøyt 250 færre førskolelærere som jobbet i grunnskolen

sammenliknet med to år før. Som vi ser av tabell 5.5, har endringen fortsatt i samme retning. I 2012 var 54 prosent av førskolelærerne ansatt i barnehage. I absolutte tall var dette en økning på drøyt 4300 personer. Andelen i grunnskole falt ytterligere, til 16,3 prosent. Siden det i disse årene kom så mange nye førskolelærere, var dette likevel en økning på nesten 650 flere med førskolelærereksamen som jobbet i grunnskolen. Totalt sett har barnehagene fått mer enn 13 000 nye førskolelærere i perioden 2000–2012.

Tabell 5.5 Yrkesvalg blant førskolelærere 2000–2012. På hvert tidspunkt førskolelærere i yrkesaktiv alder (under 68 år), og bosatt i Norge

	2000	2003	2005	2007	2012
Barnehage	44,1	47,5	50,4	52,7	54,0
Grunnskole	25,6	21,8	19,4	17,6	16,3
Andre yrker	22,6	21,0	21,1	21,3	20,9
Ikke yrkesaktiv	7,7	9,8	9,0	8,3	8,8
Antall:	(27 353)	(34 467)	(37012)	(39 340)	(46 385)

Som nevnt i kapittel 2, har vi også data om de som hadde avbrutt en førskolelærerutdanning før høsten 2012, eller som var i gang med en slik utdanning på dette tidspunkt. Tabell 5.6 viser hvordan disse to gruppene fordeler seg med hensyn til å jobbe i barnehage. Utvalgskriteriet er fortsatt yrkesaktiv alder (her definert som under 68 år) og bosatt i Norge. Av de som av en eller annen grunn har avbrutt et studium, var 20,9 prosent ansatt i en barnehage høsten 2012. Det er kanskje mer oppsiktsvekkende at 30,5 prosent av de som er under utdanning også er registrert som ansatt i en barnehage. Vi finner her de som er inne i arbeidsplassbaserte utdanningsopplegg eller andre former for samlingsbaserte eller former for deltidsstudier. Men det ville være oppsiktsvekkende om denne gruppen virkelig var så omfattende. Studenter som er vikarer, nylig har jobbet i barnehage eller har permisjon fra en slik jobb, er muligens registrert som barnehageansatt. Men uansett er dette en viktig gruppe for rekruttering av stabile barnehagelærere.

Tabell 5.6 Andel som var registrert som barnehageansatt høsten 2012 blant de som har avbrutt en førskolelærerutdanning eller som var i gang med en førskolelærerutdanning

Avbrutt	I gang
20,9 %	30,5 %
(12 757)	(7 580)

6 Mer utdanning til barnehagelærere

Når det gjelder førskolelærere inneholder vårt datauttak også opplysninger om viktigste fullførte utdanning utenom førskolelærerutdanningen. Denne variabelen finnes imidlertid bare for årene etter 1995. I registret er alle typer utdanning klassifisert ved hjelp av en sekssifret kode der første siffer forteller om nivå.

Ved tidligere uttak har vi kunnet analysere hele førskolelærergruppen ut fra hvilken effekt tilleggsutdanning hadde for deres tendens til å jobbe i barnehagen. Det å ta tilleggsutdanning reduserte sannsynligheten for at en førskolelærer jobbet i barnehage (Gulbrandsen, 2005, s. 44). I det nåværende utvalg er det kun utdanning etter 1995 som er registrert.

Blant alle med førskolelærerutdanning har vi definert videreutdanning (etter 1995) som de som har avsluttet en annen utdanning enten på samme nivå (nivå 6) eller høyere (nivå 7 eller nivå 8). Nivå 7 omtales ofte som master/hovedfagsnivå, mens betegnelser som forskernivå og doktorgradnivå ofte brukes om nivå 8. Vi har registrert tilleggsutdanning (fullført etter 1995) for 31,5 prosent av alle førskolelærere som høsten 2012 var under 68 år og bosatt i Norge. Som vi ser av tabell 6.1, er det en klar og sterk negativ korrelasjon mellom slik utdanning og arbeid i barnehage. Noen av disse kan selvsagt ha meget barnehagerelevant arbeid innenfor andre deler av det vi kaller barnehagesektoren, men det kan våre data ikke fortelle oss noe om.

Tabell 6.1 Andel førskolelærere som arbeider i barnehage høsten 2012 etter annen fullført utdanning på bachelornivå eller høyere (etter 1995)

Ingen annen utdanning på samme eller høyere nivå	Annen utdanning på samme nivå	Annen utdanning på masternivå	Annen utdanning på forskernivå
66,9 %	27,7 %	17,4 %	2,9 %
(31672)	(12737)	(1939)	(35)

Ser vi på førskolelærere under 68 år ut fra den komplette utdanningskode, er det bare to spesifikke utdanninger som totalt summerer opp til å utgjøre mer enn én prosent blant førskolelærerne. På samme nivå (nivå 6) er det utdanning med registerkode 625101 som er videreutdanning for lærere. 2580 av

førskolelærerne har slik utdanning. Det utgjør 5,6 prosent av førskolelærerne, og 24,8 prosent av disse var ansatt i en barnehage høsten 2012. Den andre gruppen finner vi på nivået over. Det er de som har mastergrad i spesialpedagogikk. Dette var 529 førskolelærere (1,1 prosent av alle). Av disse var 17 prosent ansatt i en barnehage høsten 2012.

Mens første siffer i utdanningen forteller oss om nivå, forteller andre siffer oss om utdanningens innhold (Statistisk sentralbyrå, 2000). På denne måten blir for eksempel alle spesifikke utdanninger som begynner med 61 klassifisert som Humanistiske og estetiske fag ved universitets- og høyskoleutdanning på lavere nivå. På tilsvarende vis blir alle utdanninger som har 71 som de to første felles koder, klassifisert som Humanistiske og estetiske fag ved universitets- og høyskoleutdanning på høyere nivå. I tabell 6.2 har vi tatt for oss alle førskolelærere som etter 1995 har fullført også en annen utdanning enn førskolelærerutdanning på samme nivå eller høyere. I tabellen har vi tatt med alle utdanninger som har en totalforekomst på mer enn 50 personer, og tabellen viser effekten av utdanningstype og nivå med hensyn til å jobbe i barnehage høsten 2012. Vi har foreløpig ikke klassifisert førskolelærerne etter om annen utdanning er fullført før eller etter at førskolelærerutdanningen ble avsluttet.

Tabell 6.2 Andel førskolelærere som arbeider i barnehage høsten 2012 etter annen fullført utdanning etter 1995 etter utdanningstype og nivå

	Nivå 6	Nivå 7
Humanistiske og estetiske fag	54,1 % (575)	8,6 % (105)
Lærerutdanninger og utdanninger i pedagogikk	25,4 % (3588)	16,5 % (1263)
Samfunnsfag og juridiske fag	55,5 % (174)	18,6 % (59)
Økonomiske og administrative fag	43,1 % (209)	24,2 % (91)
Helse-, sosial-, og idrettsfag	26,9 % (286)	17,2 % (58)

Sett i forhold til alle førskolelærere er det to typer utdanninger som medfører like høy barnehagesysselsetting som i gruppen som helhet, nemlig de som har fullført en utdanning i humanistiske og estetiske fag eller i samfunnsfag og juridiske fag på samme nivå som førskolelærerutdanningen. Klart lavest barnehageandel finner vi blant de som kan vise til en lærerutdanning eller en

utdanning i pedagogikk, eller en utdanning i helse-, sosial- og idrettsfag. Her har kun én av fire en barnehage som sin arbeidsplass. Særlig viktig her er frafallet blant de som har ekstra utdanning innen lærerutdanning eller utdanning i pedagogikk siden dette er en tallmessig stor gruppe. 42,8 prosent av disse var høsten 2012 sysselsatt i ordinær grunnskoleundervisning. Vi ser også at uansett utdanningstype faller barnehageandelen når vi beveger oss til høyeste nivå. Fallet er imidlertid minst i de utdanninger der frafallet på nivå 6 allerede var størst. Av de som har en lærerutdanning eller pedagogutdanning på nivå 7, er 13,8 prosent sysselsatt i ordinær grunnskoleundervisning. 17,1 prosent er sysselsatt i pedagogisk-psykologisk rådgivningstjeneste, mens 6,3 prosent jobber i kompetansesentre eller med annen spesialundervisning. Sju prosent er sysselsatt i undervisning ved statlige høyskoler.

7 Grad av jobb stabilitet blant barnehage- lærere og andre barnehageansatte

Siden ett av kriteriene for å komme med i vårt utvalg er ansettelse i en barnehage på ett eller flere tidspunkt, kan disse data benyttes til longitudinelle analyser av barnehageansattes yrkesstabilitet. I tabell 7.1 viser vi først alle barnehageansatte høsten 2007 i ulike aldersgrupper, og videre hvor stor andel av disse som fortsatt var ansatt i en barnehage høsten 2012. Som vi ser, øker jobb stabiliteten opp til den aldersgruppen som i 2007 befant seg i første halvdel av 50-åra. Andelen faller bare litt blant de som var i andre halvdel av 50-åra, og hvor mer enn halvdel i 2012 hadde nådd «AFP-alder». Andelen faller blant de som i 2012 var kommet til andre halvdel av 60-åra. Tallet tyder på at svært mange av de barnehageansatte står i jobb til de er 67 år. Noen holder til og med på lenger. Mellom hver sjettede og hver sjuende av de som var ansatt i 2007 og den gang var mellom 65 og 67 år, er fortsatt ansatt i en barnehage i 2012, selv om de har rukket å bli 70, 71 eller 72 år gamle.

Tabell 7.1 Alle barnehageansatte i 2007 etter hvor stor andel som fortsatt jobbet i barnehage i 2012 etter alder i 2007

Alder 2007	Antall i 2007	Antall i 2012	Andel i 2012	Alder 2012
Under 20	2346	540	23,0	Under 25
20–24	8324	3635	43,7	25–29
25–29	10380	6475	62,4	30–34
30–34	12084	8539	70,7	35–39
35–39	12190	8750	71,8	40–44
40–44	9355	6715	71,9	45–49
45–49	7859	5943	75,6	50–54
50–54	6742	5213	77,3	55–59
55–59	4530	2983	65,8	60–64
60–64	2290	714	31,2	65–69
65–67	449	72	16,0	70–72
> 67	382	17	4,4	> 72

Fram til år 2000 var det allment akseptert kunnskap at assistentene var den mest stabile arbeidskraften i barnehagene (Retvedt m.fl. 1999, St. meld. nr. 27 (1999:2000), s. 61). Gulbrandsen (2009, s. 50) påviste at dette ikke lenger var tilfelle. Uansett alder, var det mellom 2003 og 2007 en høyere yrkesstabilitet

som barnehageansatt blant de som var utdannet som førskolelærere enn blant de som ikke hadde slik utdanning. Tabell 7.2 og tabell 7.3 viser at det fortsatt er tilfelle med hensyn til grad av jobb stabilitet mellom 2007 og 2012. Frem til og med de som i 2012 i sitt livsløp hadde nådd fram til første halvdel av 60-åra, var det i alle aldersgrupper en høyere andel som fortsatt jobbet i barnehage blant de som hadde førskolelærerutdanning enn blant de som ikke hadde slik utdanning. Blant de som i 2012 hadde passert 65 år, var jobb stabiliteten klart lavere uansett utdanning, og til forskjell fra de yngre en liten tanke høyere blant de som ikke hadde førskolelærerutdanning, enn blant førskolelærerne.

Tabell 7.2 Alle barnehageansatte i 2007 med fullført førskolelærerutdanning etter hvor stor andel som fortsatt jobbet i barnehage i 2012 etter alder i 2007. Kun de som fortsatt lever i 2012 og er bosatt i Norge i 2012 er med i tabellen

Alder 2007	Antall i 2007	Antall i 2012	Andel i 2012	Alder 2012
20–24	793	659	83,1	25–29
25–29	2999	2486	82,9	30–34
30–34	5137	4124	80,2	35–39
35–39	4367	3437	78,7	40–44
40–44	2508	1961	78,2	45–49
45–49	2113	1710	80,9	50–54
50–54	1836	1485	80,8	55–59
55–59	690	483	70,0	60–64
60–64	225	64	28,4	65–69
65–67	27	4	14,8	70–72
> 67	11	0	0	> 72
Alle	20706	16413	79,3	

Tabell 7.3 Alle barnehageansatte i 2007 uten fullført førskolelærerutdanning etter hvor stor andel som fortsatt jobbet i barnehage i 2012 etter alder i 2007. Kun de som fortsatt lever i 2012 og er bosatt i Norge i 2012 er med i tabellen

Alder 2007	Antall i 2007	Antall i 2012	Andel i 2012	Alder 2012
Under 20	2175	463	21,3	Under 25
20–24	6704	2445	36,4	25–29
25–29	6801	3662	46,6	30–34
30–34	6514	4130	63,4	35–39
35–39	7472	5073	67,9	40–44
40–44	6614	4622	70,0	45–49
45–49	5581	4134	74,0	50–54
50–54	4804	3699	77,0	55–59
55–59	3753	2488	66,3	60–64
60–64	2018	649	32,2	65–69
65–67	407	68	16,7	70–72
> 67	350	17	4,9	> 72
Alle	53193	31450	59,1	

I tabell 7.4 viser vi i øvre del andel barnehageansatte høsten 2003 som fortsatt jobbet i barnehage høsten 2007 etter alder i 2003 og om personen hadde fullført førskolelærerutdanning i 2003 eller tidligere, eller ikke hadde slik utdanning. I tabellens nedre halvdel viser vi på tilsvarende vis andelene blant barnehageansatte høsten 2007 som fortsatt jobbet i barnehage høsten 2012 etter deres alder i 2007 og om personen hadde fullført førskolelærerutdanning i 2007 eller tidligere eller ikke hadde gjort det. Nederste del er basert på alle som i 2012 fortsatt var i live og bosatt i Norge. Vi ser at det uansett alder og utdanning er en litt lavere andel som fortsatt jobber i barnehage i 2012 sammenliknet med 2007. Vi må her huske på at de vi måler i 2012 har hatt ett år ekstra til å finne seg en eventuell annen arbeidsplass enn en barnehage.

Tabell 7.4 Andel barnehageansatte høsten 2003 som fortsatt jobbet i barnehage høsten 2007 etter alder i 2003 og om personen hadde fullført førskolelærerutdanning i 2003 eller tidligere (øverst), samt andel barnehageansatte høsten 2007 som fortsatt jobbet i barnehage høsten 2012 etter alder i 2007 og om personen hadde fullført førskolelærerutdanning i 2007 eller tidligere.

2003	< 20	20–29	30–39	40–49	50–59	60–63
Førskolelærer	-	84,2	82,9	84,4	84,1	45,1
N:	-	(4614)	(6623)	(3900)	(1215)	(82)
Ikke førskole-lærer	20,6	47,2	66,1	74,5	73,3	36,5
N:	(1188)	(10239)	(11644)	(9986)	(6669)	(984)
2007	< 20	20–29	30–39	40–49	50–59	60–64
Førskolelærer		82,9	79,6	79,4	77,9	28,4
N:		(3792)	(9504)	(4621)	(2526)	(225)
Ikke førskole-lærer	21,3	45,2	65,8	71,8	72,3	32,2
N:	(2175)	(13505)	(13986)	(12195)	(8557)	(2018)

Også når vi ser på stabilitet på noe lengre sikt, her definert som andel av de barnehageansatte fra høsten 2003 som fortsatt jobbet i en barnehage høsten 2012, finner vi den samme forskjell mellom de ansatte med og uten førskolelærerutdanning. Som vi ser av tabell 7.5, er forskjellen særlig stor i den alderskohorten som var mellom 30 og 34 i 2012, eller mellom 21 og 25 i 2003. Selv om stabiliteten er høyere blant de med førskolelærerutdanning enn blant de øvrige, er det også en forskjell etter alder. Blant de med utdanning er stabiliteten høyest blant de yngste, faller litt fram til de som i 2012 var sist i 40-åra, stiger litt igjen blant de som i 2012 hadde nådd 50-åra, for så å falle. Blant de som ikke hadde slik utdanning øker stabiliteten jevnt og monotont fram til de

er i slutten av 50-åra, for deretter å falle, omtrent like sterkt som blant førskolelærerne. Denne aldersforskjellen er sannsynligvis et spor av den forskjell som ble påpekt i forskning fra før årtusenskiftet, nemlig at assistentene den gang var barnehagenes mest stabile arbeidskraft.

Tabell 7.5 Andel som jobbet i barnehage 2003 og som fortsatt gjorde det i 2012 etter alder i 2012. Tabellen er basert på de som var bosatte i Norge og i live i 2012.

Med førskolelærerutdanning i 2003								
< 30	30–34	35–39	40–44	45–49	50–54	55–59	60–64	65–69
-	79,5	75,1	71,3	71,1	73,1	75,1	65,7	29,7
-	(1123)	(4331)	(3893)	(2192)	(1970)	(1758)	(667)	(185)
Uten førskolelærerutdanning i 2003								
22,2	38,6	46,1	57,2	59,2	65,0	67,4	57,5	27,0
(2097)	(5182)	(4788)	(5965)	(5491)	(5066)	(4540)	(3644)	(1599)

Tallene i tabellene foran sier ikke noe om stabilitet i den enkelte barnehage, kun om stabilitet i barnehage som sådan. I den perioden vi behandlet i tabell 7.5, skjedde historiens største barnehagevekst i Norge. I 2003 var det 60 470 ansatte og 205 172 barn som hadde plass (Gulbrandsen 2007b). I slutten av 2012 var det ifølge Statistiske sentralbyrå, 286 147 barn med plass og 91 239 ansatte (Statistisk sentralbyrå 2013). I en slik periode må nødvendigvis mange ansatte ha jobbet ganske kort tid i den barnehagen der de nå er ansatt. En økende antall studenter hvorav stadig flere jobber i barnehage, vil også bidra til å øke antall ansatte med kort fartstid i den enkelte barnehage.

Nyere undersøkelser viser imidlertid en påfallende høy stabilitet som antyder at det blant de førskolelærere som er stabile innenfor det vi kan kalle barnehagesektoren, også må være en ganske høy stabilitet i den enkelte barnehage. Det gjelder for eksempel styrere. Høsten 2008 hadde 51 prosent av styrerne vært ansatt i samme barnehage i fem år eller mer. I 2012 var denne andelen økt til 61 prosent. Siden et barnehageliv for de barna som bruker sine rettigheter fullt ut vil være fem år, vil et stort flertall av de barna som tilbringer et helt barnehageliv i samme barnehage, med ganske stor sannsynlighet ha samme styrer hele tida.

Tabell 7.6 Styrere i 2008 og 2012: Hvor lenge har du vært ansatt i denne barnehagen. Prosent. Kilde: Gulbrandsen og Eliassen, 2013

	2008	2012
Under 1 år	13	11
Ett til 2 år	12	6
To til fire år	19	20
Fem til åtte år	14	19
Mer enn 8 år	39	42
Ubesvart	4	2

Gjennom forskningsprosjektet *Blikk for barn* ved Høgskolen i Oslo og Akershus har vi fått tilgang til en spørreundersøkelse blant pedagogiske ledere i et nasjonalt utvalg av barnehager. De pedagogiske lederne ble blant annet spurt om hvor lenge de hadde jobbet i den barnehagen de nå var ansatt og hvor lenge de totalt sett hadde jobbet i barnehage. Undersøkelsen ble gjennomført sent i barnehageåret 2014. Hvis vi igjen regner et barnehageliv som fem år, hadde over halvparten av de spurte så lang fartstid i den barnehagen de nå var ansatt. Generelt på sektornivå hadde 83 prosent så lang arbeidserfaring (tabell 7.7). Med tanke på den forutgående ekspansjonen i sektoren, må tallene sies å avdekke meget høy stabilitet. Nå vil lengden av ansettelse i stor grad korrelere med egen alder, og den store og økende tilgangen som barnehagene i de siste åra har hatt fra de nyuteksaminerte, skulle generelt dra innslaget av pedagogiske ledere med lang fartstid nedover. En pedagogisk leder som er under 30 år, vil ha små sjanser til å ha jobbet mer enn åtte år i en slik stilling. I tabell 7.8 har vi derfor kontrollert for alder. Allerede blant de som er i 30-åra, har halvparten en ansettelse i samme barnehage tilsvarende minst ett barnehageliv. Blant de som er i 40-åra, gjelder dette 70 prosent, og blant de over 50 år, hele 80 prosent. En godt voksen barnehagelærer representerer altså ikke bare erfaring. Dersom den utviklingen vi har hatt så langt fortsetter, representerer slike ansatte også stabile voksenpersoner for barna.

Tabell 7.7 Pedagogiske lederne etter hvor lenge de hadde vært ansatt i nåværende barnehage og i barnehage totalt sett. Prosent. Kilde: Undersøkelse blant pedagogiske ledere gjennomført av NSD på oppdrag fra forskningsprosjektet «Blikk for barn» i 2014

	I denne barnehagen	Totalt i barnehage
Ett år	17	3
To år	11	4
Tre år	9	5
Fire år	8	4
Fem til åtte år	25	21
Mer enn 8 år	29	62

Tabell 7.8 Pedagogiske ledere. Antall år ansatt i nåværende barnehage betinget av egen alder. Prosent. Kilde: Undersøkelse blant pedagogiske ledere gjennomført av NSD på oppdrag fra forskningsprosjektet «Blikk for barn» i 2014

	Under 30	30–39	40–49	50 el mer
Ett år	34	20	9	7
To år	23	12	6	3
Tre år	11	10	8	4
Fire år	11	8	6	4
Fem til åtte år	16	26	26	31
Mer enn 8 år	-	24	44	49

En annen undersøkelse som kan fortelle oss om stabiliteten blant pedagogiske ledere og assistenter, er Mafal-undersøkelsen (Meistring av førskulelærarrolla i eit arbeidsfelt med legmannspreg). I 2009 ble det innsamlet data om pedagogiske ledere og assistenter i et nasjonalt utvalg på 1000 barnehager. Styrer i de uttrukne barnehagene ble bedt om å fylle ut et skjema om barnehagen, og videre fordele et spørreskjema til tre pedagogiske ledere og tre assistenter. Det kom inn 1357 bevarelses fra assistenter og 1192 bevarelses fra pedagogiske ledere. Sannsynligvis er data bedre hva angår pedagogiske ledere enn assistenter. Siden hver barnehage har flere assistenter enn pedagoger, har styrerne hatt langt større frihet til å velge ut assistenter enn pedagogiske ledere. En mulig effekt kan ha vært at styrerne har valgt ut de mest erfarne og stabile av assistentene (Friis, 2013, s. 61).

I tabell 7.9 har vi vist fordelingene av svarene på et spørsmål om hvor lenge man har vært ansatt i nåværende barnehage etter assistentenes og de pedagogiske ledernes alder. Vi har gruppert lengden av ansettelsestida på samme måte som i tabellene foran. Det er alt i alt små forskjeller i tabellen. Det er en svak tendens til at assistentene er mer stabile blant de yngste hvor de

pedagogiske lederne på grunn av sin utdannelse har hatt kortere tid til rådighet. Det er også en tilsvarende svak tendens blant de over 50 år, noe som er fullt forenelig med at sammenhengen mellom stilling og jobbstabilitet hører til en tid som er forbi. Blant de som er mellom 30 og 50 år finner vi ingen sammenheng. Dersom den hypotese som Helene Friis fremsetter om at det kan være en «bias» i retning av de mest stabile assistentene i Mafal-surveyen holder vann, kan man sannsynligvis også på grunnlag av dette materialet hevde at førskolelærerne er barnehagens mest stabile arbeidskraft.

Tabell 7.9. Hvor lenge man har arbeidet i denne barnehagen betinget av alder og stillingstype (Ass: Assistent. Pedl: Pedagogisk leder). Prosent. Data fra Mafal-undersøkelsen 2009

	Under 30		30–39		40–49		50–59		60 el. mer	
	Ass	Pedl	Ass	Pedl	Ass	Pedl	Ass	Pedl	Ass	Pedl
Ett år	30	38	16	18	11	14	5	10	1	14
To år	22	25	17	17	10	5	7	10	2	5
Tre år	12	11	15	13	9	6	4	7	4	-
Fire år	8	8	7	9	5	5	4	1	1	-
Fem til åtte år	12	8	21	24	19	18	13	15	18	14
Mer enn åtte år	14	5	22	19	45	48	66	54	74	62
Ubesv.	2	4	1	-	-	-	2	1	-	5
N:	(290)	(238)	(321)	(518)	(387)	(279)	((291)	(136)	(68)	(21)

Selv om førskolelærere er barnehagens mest stabile arbeidskraft, er det likevel interessant å se på interne ulikheter innad i den majoritetsgruppen av ansatte som ikke har slik utdanning. Hvilken utdanning har de for eksempel? I vårt datauttak har vi data om høyeste utdanningsnivå på hvert målingstidspunkt. Som tidligere nevnt, er alle utdanninger klassifisert etter en sekssifret kode der første tall i koden representerer nivå. De nåværende koder ble redefinert i 2006 (Statistisk sentralbyrå 2006). Nærmere beskrivelser finnes i Statistisk sentralbyrå (2006) og Statistisk sentralbyrå (2014). For siste oppdatering av kodeverket for utdanningskode, viser vi til Statistisk sentralbyrå (2013b).

Tabell 7.10 viser utdanningsnivå blant barnehageansatte som ikke har førskolelærerutdanning. Nivå 1 og nivå 2 utgjør her grunnskolenivå, nivå 3, 4 og 5 videregående nivå, nivå 6 er universitets- og høyskoleutdanning på samme nivå som førskolelærerne, mens nivå 7 er universitets- og høyskoleutdanning på master- og hovedoppgavenivå. Våre data er oppdatert til og med 2012. Ved

en feil leverte SSB oss en datafil der høyeste oppnådde utdanning per 2012, faktisk var høyeste oppnådde utdanning per 2013. Det har til følge at for eksempel de førskolelærerne som avla eksamen i 2013, er lagt inn med fullført utdanning på variabelen høyeste oppnådde utdanning, men samtidig ikke registrert som ferdig utdannede førskolelærere, noe de heller ikke var i 2012. I tabell 7.10 har vi derfor sammenliknet fordelingen av den mest oppdaterte utdanningsfordelingen vi har med den sist oppdaterte der årstallet er riktig. I kolonnen 2011 viser vi utdanningsnivå i 2011 blant barnehageansatte uten førskolelærerutdanning per 2011 blant ansatte som i 2011 var under 68 år. I kolonnen for 2012, er for eksempel alle som har avanserte til utdanningsnivå 6, eller fra dette til høyere, i 2012 og 2013 blitt registrert under kolonnen 2012. Derfor er andelen på nivå 6 eller over dette nivået høyere i 2012 enn i 2011. Samtidig er ett årskull, de som fylte 68 år i 2012, kun med i 2011. Dette er et årskull der innslaget av ansatte med kun grunnskoleutdanning er høyt, noe som kan forklare nedgangen på nivå 2. Selv om det ikke er den optimale løsning, er likevel forskjellen mellom de to fordelingene så beskjeden at vi her har funnet å kunne bruke de tallene vi har fått for 2013 som mål for situasjonen i 2012. Dette vil i liten grad kunne påvirke de sammenhenger mellom alder, utdanningstype og jobbstabilitet vi skal presentere i tabell 7.11.

Tabell 7.10 Utdanningsnivå høsten 2011 og 2012 blant barnehageansatte uten førskolelærerutdanning.

	2011	2012*
Utdanning ikke registrert	1,4 %	2,2 %
Nivå 1	0,3 %	0,3 %
Nivå 2	30,4 %	27,8 %
Nivå 3	13,2 %	11,8 %
Nivå 4	39,8 %	39,3 %
Nivå 5	1,4 %	1,3 %
Nivå 6	12,5 %	15,3 %
Nivå 7	1,1 %	2,0 %
Nivå 8	**	0,1 %
Antall:	(65269)	(68128)

*) Ved en feil har vi fått utlevert oppdaterte tall for 2013.

**) Mindre enn 0,05 prosent

I tabell 7.11 viser vi hvordan utdanning på disse fire nivåene påvirker stabiliteten til de ansatte som i 2007 ikke var førskolelærere. Uansett utdanningsnivå øker stabiliteten med økende alder fram til de som har passert 50-åra. Uansett utdanning er det også større frafall blant de som har passert 60, sammenliknet med de som i 2012 fortsatt befant seg i 50-åra i sine livsløp. Eneste unntak er de som har utdanning på høyeste nivå. Her bryter de som har passert 60 år det mønstret vi finner i resten av tabellen. Dette er imidlertid tallmessig en helt ubetydelig gruppe. Uansett alder er det noe høyere stabilitet blant de som har utdanning på videregående nivå sammenliknet med de som har utdanning på grunnskolenivå. Fra og med videregående utdanning er det slik at uansett alder avtar stabiliteten jo mer utdanning de ansatte har skaffet seg. Igjen er det bare den tallmessig helt ubetydelige gruppen av ansatte i 60-åra med høyest utdanning som bryter dette mønstret.

Tabell 7.11 Barnehageansatte i 2007 som ikke er førskolelærere. Andel som fortsatt jobbet i barnehage høsten 2012 etter utdanningsnivå og alder i 2012.

	Grunnskole- nivå	Videregående nivå	Universitets- og høgskolenivå. Lavere grad	Universitets – og høgskolenivå Høyere grad
Under 30	36,8 % (2289)	42,4 % (3718)	17,7 % (2756)	3,7 % (324)
30–39	55,5 % (2857)	65,4 % (7051)	46,5 % (3055)	25,2 % (393)
40–49	67,8 % (4064)	71,8 % (7975)	58,5 % (1875)	41,2 % (194)
50–59	73,5 % (3666)	77,8 % (5800)	65,3 % (886)	46,8 % (103)
60–67	52,3 % (1492)	58,7 % (3466)	51,2 % (367)	60,8 % (30)

Ser vi nærmere på de enkelte utdanninger er det seks ulike utdanninger som omfatter mer enn én prosent av de ansatte i 2012 som ikke var førskolelærere. Klart på topp troner det som er definert som grunnskoleutdanning på ungdomsskoletrinnet som utgjør 23,3 prosent av gruppen. På samme utdanningsnivå finner vi de som har uspesifisert utdanning på samme trinn. Disse utgjør 2,7 prosent av de øvrige ansatte. Barne- og ungdomsarbeiderfag, Vkl utgjør 2,3 prosent, mens uspesifiserte kontorlag på samme nivå utgjør 1,4 prosent. På nivå 4 er det 5,2 prosent som er registrert med Allmenne fag, mens 1,8 prosent er registrert under merkelappen Språk, samfunnsfag og økonomi, Vg 3. Videre er

1,5 prosent registrert med økonomiske og administrative fag, VK II og 1,1 prosent som hjelpepleier VK II. Den klart største gruppen er her barne- og ungdomsarbeidere VK II med 14,5 prosent. Dette er drøyt ti prosent av alle ansatte. Øie-utvalget hadde som mål at slike fagarbeidere skulle utgjøre 25 prosent av de ansatte. Dette målet er sannsynligvis langt vanskeligere å oppfylle enn utvalgets foreslåtte pedagognorm.

På nivå 6 finner vi ingen enkeltutdanninger som utgjør mer enn én prosent av de øvrige ansatte. Det eneste unntak er 1,8 prosent med førskolelærerutdanning uspesifisert lavere grad. Dette er personer som ikke har fullført, men som alt i alt har så mange studiepoeng at de blir tilordnet denne utdanningen. Vi finner også 1,1 prosent som har fullført treårig bachelorgrad som førskolelærer. Dette er et biprodukt av at vi har fått utdanningsdata fra 2013, og ikke som bestilt fra 2012. Dette er i hovedsak personer som fullførte utdanningen i 2013, men som allerede var registrert som barnehageansatt i 2012.

8 Utdanning på jobben

I kapittel 3 har vi tidligere nevnt det betydelige innslag av det å kombinere utdanning til barnehagelærer med arbeid i barnehage. Dette omfatter langt mer enn de ansatte som er inne i den formelle ordningen med arbeidsplassbasert deltidsutdanning hjemlet i en partnerskapsavtale mellom arbeidsgiver og utdanningsinstitusjon. Ser vi på studentene per høsten 2012, var drøyt 30 prosent av studentene også registrert som ansatt i en barnehage. Vi har da vel å merke ikke opplysninger om arbeidsforholdets karakter. Det kan jo være alt fra full stilling til nesten ingen ting. Uansett synes dette å være en viktig grunn til at alderen på nye førskolelærere har økt betydelig.

Et mulig suksesskriterium for slik utdanning er at det sikrer stabile barnehagelærere. Det synes i høyeste grad å være tilfelle. Vi har tidligere vist at førskolelærere i løpet av de siste 10–15 årene er blitt barnehagenes mest stabile arbeidskraft, uansett alder. Tallene i de to øverste deler av tabell 8.1 har vi presentert tidligere. I den nederste del av tabellen presenterer vi en undergruppe av de ansatte i 2003, nemlig de ansatte i 2003 som den gang ikke hadde førskolelærerutdanning, men som har skaffet seg det på et senere tidspunkt. Som vi ser av tabellen, viser disse på alle alderstrinn en høyere yrkesstabilitet enn de som allerede hadde fullført slik utdanning i 2003.

Tabell 8.1 Stabilitet som barnehageansatt fra 2003 til 2012 etter alder i 2012 og utdanning. Prosent.

Med førskolelærerutdanning i 2003								
< 30	30–34	35–39	40–44	45–49	50–54	55–59	60–64	65–69
-	79,5	75,1	71,3	71,1	73,1	75,1	65,7	29,7
-	(1123)	(4331)	(3893)	(2192)	(1970)	(1758)	(667)	(185)
Uten førskolelærerutdanning i 2003								
22,2	38,6	46,1	57,2	59,2	65,0	67,4	57,5	27,0
(2097)	(5182)	(4788)	(5965)	(5491)	(5066)	(4540)	(3644)	(1599)
De som ikke var førskolelærere i 2003, men som har blitt det senere								
80,4	84,8	85,0	84,8	82,9	85,5	82,4	80,0	-
(153)	(475)	(340)	(310)	(246)	(152)	(74)	(10)	-

Vi vil studere graden av videreutdanning ved å ta for oss alle ansatte fra 2007 som ikke hadde fullført utdanning som førskolelærer. I tabell 8.2 benytter vi

oss av første siffer i utdanningskoden som viser utdanningens nivå. Tabellen viser oss hvordan de ansatte fra 2007 fordeler seg på utdanningsnivå i 2012.¹

Tabell 8.2 Barnehageansatte høsten 2007 uten fullført førskolelærerutdanning. Utdanningsnivå oppnådd høsten 2012 (2013) betinget av nivået de befant seg på i 2007. Prosent

	1	2	3	4	5	6	7	8
Nivå 1	90,2	-	-	-	-	-	-	-
Nivå 2	5,2	82,4	-	-	-	-	-	--
Nivå 3	-	*	93,1	-	-	-	-	-
Nivå 4	3,9	11,6	4,7	81,4	-	-	-	-
Nivå 5	-	0,4	*	0,7	89,7	-	-	-
Nivå 6	0,7	5,5	2,1	16,8	10,0	95,7	-	-
Nivå 7	-	*	*	1,0	0,3	4,3	99,6	
Nivå 8	-	-	-	-	-	-	0,4	100
Antall 2007	(153)	(17548)	(9384)	(20306)	(718)	(6197)	(546)	(14)

- : forekommer ikke

*: mindre enn 0,05 prosent

I tabell 8.3 viser vi andeler på ulike utdanningsnivåer som har beveget seg til et høyere nivå siden høsten 2007. Med unntak for grunnskolenivå der vi behandler nivåene 1 og 2 under ett, er også opprykk innenfor videregående, for eksempel fra nivå 3 til nivå 4, eller fra nivå 4 til nivå 5, medregnet. Nå vil slike bevegelser i høy grad være aldersbetinget. Unge barnehageansatte som for eksempel var under 20 år i 2007, vil ofte være inne i et utdanningsløp. Vi ser da også at nesten to av tre i disse fem åra har avansert fra grunnskolenivå, mens mer enn tre av fire har avansert innenfor eller videre fra videregående nivå. Blant de ansatte som i 2007 var i første halvdel av 20-åra, har nesten halvparten avansert innenfor eller fra videregående nivå, men vi ser også at 15 prosent har avansert til en universitets- eller høgskoleutdanning på masternivå. Blant de som er eldre, de som er mellom 30 og 59 år i 2012, er det litt vanligere å få mer utdanning blant de som i utgangspunktet hadde grunnskoleutdanning

¹ Som nevnt har vi ved en feil fått en datafil der data om utdanning fra 2012 faktisk er data fra 2013. Vi velger likevel å betegne dette som utdanning i 2012. Dette vil jo være utdanning som uansett vil bli oppnådd, selv om vi overestimerer utdanningsnivå for 2012. Største problemet er at ansettelse i barnehage er basert på 2012. Vi kan da risikere å få barnehageansatte med førskoleutdanning (fullført i 2013) som ikke blir registrert som barnehageansatt i 2012. Dette er en feilkilde som vil underestimere jobb-stabiliteten til de som tar utdanning mens de jobber som barnehageansatt.

enn blant de som hadde utdanning på videregående nivå. Det er også meget sjelden at de som var 34 år eller mer skaffet seg en utdanning på masternivå. Blant de som er over 60 år forekommer tilleggsutdanning nesten ikke i denne perioden.

Tabell 8.3 Barnehageansatte høsten 2007. Prosentandeler som har beveget seg minst ett nivå opp i utdanningsnivå i 2012 etter utdanningsnivå i 2007 og alder i 2012.

	Grunnskole- nivå. 1,2	Videregående nivå. 3,4,5	Universitets- og høgskolenivå, lavere grad. 6
Under 25	62,4 % (1494)	76,7 % (725)	-
25–29	28,2 % (2348)	43,1 % (4252)	15,2 % (761)
30–34	17,5 % (1749)	15,2 % (3732)	6,9 % (1455)
35–39	15,3 % (1572)	12,0 % (3843)	1,2 % (1131)
40–44	14,8 % (2192)	10,8 % (4471)	2,0 % (899)
45–49	11,9 % (2420)	4,4 % (3574)	1,5 % (665)
50–54	10,4 % (2535)	5,6 % (2586)	1,6 % (493)
55–59	5,0 % (1447)	3,8 % (3020)	0,3 % (347)
60–64	0,9 % (1027)	1,1 % (2499)	- (257)
65–67	- (460)	0,2 % (960)	- (108)

Neste spørsmål vi vil besvare, er spørsmålet om hva tilleggsutdanning på ulike nivåer betyr for yrkesstabilitet som barnehageansatt. I tabell 8.4 er, i motsetning til tabell 8.3, avansement innenfor videregående nivå, for eksempel fra nivå 3 til nivå 4, ikke regnet som avansement. De svært få som befant seg og fortsatt befinner seg på nivå 8, er her behandlet sammen med nivå 7, universitets- og høgskoleutdanning på høyere nivå.

Tabell 8.4 Barnehageansatte høsten 2007 uten førskolelærerutdanning. Prosentandel ansatte i barnehage høsten 2012 etter utdanningsnivå i 2007 og endring av utdanningsnivå mellom 2007 og 2012.

Grunnskole-nivå 2007				Videregående nivå 2007			Universitets- og høgskole-nivå, lavere grad 2007	Universitets- og høgskolenivå høyere grad 2007	
Samme	Videregående	UH-Lav	UH-Høy	Samme	UH-Lav	UH-Høy	Samme	UH-Høy	Samme
60,6	50,6	40,0	14,3	67,3	46,2	7,6	53,4	10,8	27,3
(14147)	(2111)	(973)	(14)	(25747)	(3696)	(223)	(5849)	(268)	(1003)

Vi har tidligere vært innom problematikken om førskolelærernes videreutdanning og deres yrkesstabilitet. Blant ansatte uten slik utdanning, finner vi meget klare sammenhenger i retning av at mer utdanning fører de ansatte ut av barnehagen. Uansett utdanningsnivå, ser vi lavere yrkesstabilitet blant de som i løpet av perioden 2007–2012 har skaffet seg høyere utdanning. For de som hadde utdanning på grunnskolenivå og videregående nivå, ser vi også at jo høyere nivå man har avansert til, jo lavere er yrkesstabiliteten som barnehageansatt.

Vi har allerede vist at yrkesstabiliteten som barnehageansatt er høy blant de som utdannet seg til barnehagelærere, men hvilket omfang har slik utdanning sett i forhold til hele gruppen av barnehageansatte uten slik utdanning. I tabell 8.5 viser vi i øverste linje andelen av de ansatte fra 2007 som er blitt barnehagelærere høsten 2012 (i virkeligheten innen høsten 2013). Andelen øker fra 1,8 prosent blant de som startet med utdanning på grunnskolenivå til 5,7 prosent blant de som allerede hadde en utdanning av lavere grad på universitet- eller høgskolenivå. Den gruppa som tallmessig ruver, er imidlertid de ansatte med utgangspunkt i videregående utdanning. Førskolelærergruppen fikk et tilsig på 1425 nye førskolelærere fra denne gruppa, 351 fra de som allerede hadde en utdanning på nivå 6, og 313 fra dem som gjorde det største avansementet, fra grunnskoleutdanning til førskolelærerutdanning. Yrkesdeltakelse som barnehagelærer er høy i alle grupper, men høyest blant de som avanserte fra videregående nivå. Når vi tolker disse tallene, må vi huske at vi fikk utlevert utdanningsdata fra feil år. De som tok slik utdanning i 2013, men ikke var barnehageansatt i 2012, vil falle i kategorien oppnådd barnehagelærerutdanning, men ikke barnehageansatt. Eventuelle feil i tabell 8.5 vil derfor gå

i retning av for lave estimat av stabilitet blant de som utdannet seg samtidig som de var i jobb.

Tabell 8.5 Andel som har utdannet seg til førskolelærere og andel av disse som jobbet i barnehage høsten 2012.

	Grunnskole	Videregående	Universitet/høgskole Lavere grad
Prosentandel som utdannet seg til førskolelærere	1,8 % (17246)	4,8 % (29666)	5,7 % (6177)
Prosentandel av disse som jobbet i barnehage høsten 2012	78,0 % (313)	86,2 % (1425)	84,6 % (351)

En spesiell interessant gruppe er de som i 2007 hadde fagarbeiderutdanning som barne- og ungdomsarbeidere. Høsten 2007 utgjorde disse 5833 personer. 75 prosent var fortsatt barnehageansatte i 2012. Det var 3,5 prosent av disse som fram til høsten 2013 hadde utdannet seg til førskolelærere. Dette er en litt lavere andel enn de 4,8 prosent som tok steget til slik utdanning fra hele gruppen ansatte med videregående utdanning. Stabiliteten som barnehageansatt var imidlertid svært høy i denne gruppen. Med forbehold om at eventuelle feil peker i retning av å underestimere stabilitet i 2012, var hele 88,8 prosent av de i denne fagarbeidergruppen som tok førskolelærerutdanning, fortsatt ansatt i en barnehage.

9 Ingen «pensjonsbombe» blant barnehagelærerne

I alle yrkesgrupper skjer det en utskifting over tid. En form for utskifting skjer gjennom pensjonering. Yrkesgruppens størrelse kan bare opprettholdes ved at de nye som kommer til utgjør like mange som de som forlater gruppen. En yrkesgruppes pensjoneringsproblem vil bestemmes av aldersstrukturen innenfor gruppen som igjen vil være bestemt av historisk rekruttering og frafall.

Vi har tidligere omtalt førskolelærernes store frafall fra barnehagene. På 1970-tallet var førskolelærer ikke et yrke noen ble gamle i, og man måtte utdanne to førskolelærere for å være sikker på å få én som var rimelig stabil som barnehageansatt. Så sent som rundt årtusenskiftet var det fortsatt slik at relativt mange nyutdannede førskolelærere ikke valgte å livnære seg som barnehageansatt.

Men det at så mange av de tidligere tiders førskolelærere forlot barnehagene, har i våre dager den effekt at barnehagesektoren ikke har noe pensjoneringsproblem. Tabell 9.1 viser det absolutte antall førskolelærere i aldersgruppen 63–67 år som var ansatt i en barnehage i 2003, 2007 og 2012. Tallet øker, men er fortsatt av beskjeden størrelse. Dersom alle 185 som tilhørte denne aldersgruppen i 2012 hadde sluttet på dagen, hadde dette likevel vært et beskjeden tall sammenliknet med antall nye førskolelærere som ble uteksaminert i 2012. Dette tallet var 1622. Hele 82,8 prosent, eller drøyt 1340 av disse, jobbet samme høst i en barnehage (tabell 5.3). Alle over 63 år utgjorde drøyt 11 prosent av de nyuteksaminerte førskolelærere fra samme år, og knappe 14 prosent av disse hadde valgt å jobbe i en barnehage. Det er da heller ikke slik at alle over 62 år slutter på dagen. Fra tabell 7.2 husker vi at i perioden 2007–2012 hadde én av tre sluttet blant dem som i 2012 hadde nådd første halvdel av 60-åra, mens drøyt to av tre hadde sluttet blant dem som i 2012 hadde nådd andre halvdel av 60-åra. Legger vi disse tallene til grunn, hadde man i 2012 hatt et frafall på ca. 65 personer fra ansatte førskolelærere i denne aldersgruppen. Det utgjør i tilfelle ca. fem prosent av de nyutdannede førskolelærerne som samme år valgte å jobbe i barnehage. Her er det altså ingen pensjonsbombe, knapt noen kruttlapp.

Tabell 9.1 Antall ansatte med førskolelærerutdanning etter alder (63 til 67 år)

	63	64	65	66	67	Totalt
2003	13	9	10	3	4	39
2007	26	18	12	8	7	71
2012	76	41	40	19	9	185

Det er langt flere ansatte uten førskolelærerutdanning som står foran pensjonering, Som vist i tabell 9.2, utgjorde denne gruppen 1743 personer høsten 2012. Vi finner her høyst sannsynlig spor fra den perioden assistentene var barnehagenes mest stabile arbeidskraft. Under ti prosent av de ansatte over 62 år er utdannet som førskolelærere. Det har som konsekvens at i de nærmeste årene, vil pensjoneringen i barnehagene gi et bidrag til økt andel barnehagelærere.

Tabell 9.2 Antall ansatte uten førskolelærerutdanning etter alder (63 til 67 år)

	63	64	65	66	67	Totalt
2003	156	138	106	94	74	568
2007	299	216	196	124	99	934
2012	554	433	320	295	141	1743

10 Regionale forskjeller

Mangelen på førskolelærere har lenge vært regionalt bestemt. I 2008 var det særlig Oslo og Akershus som hadde mange pedagogiske ledere og styrere med dispensasjon fra utdanningskravet, men også i Stavanger og Sandnes var tallet betydelig (Gulbrandsen, 2009, s. 51). Det er ikke lenger like lett som før å ta ut den slags informasjon fra KOSTRA-data som er tilgjengelige på Statistisk sentralbyrås nettside. Andel ansatte med barnehagelærerutdanning gir imidlertid en viss indikasjon. I 2012 var denne andelen lavest i Rogaland med 28,1 prosent, fulgt av Akershus med 29,1 prosent, Møre og Romsdal med 29,3 prosent og Oslo med 30,4 prosent. Høyest andel hadde Sør-Trøndelag med 40,8 prosent.

Tabell 10.1 Barnehageansatte med fullført førskolelærerutdanning som andel av alle ansatte, fordelt etter arbeidsfylke. 2012.

Østfold	29,7 %	(4491)
Akershus	21,3 %	(10917)
Oslo	22,0 %	(10677)
Hedmark	28,8 %	(3129)
Oppland	26,9 %	(2985)
Buskerud	26,2 %	(4719)
Vestfold	31,1 %	(4202)
Telemark	31,7 %	(2822)
Aust Agder	27,4 %	(2186)
Vest Agder	30,2 %	(3483)
Rogaland	25,2 %	(9714)
Hordaland	31,1 %	(9371)
Sogn og Fjordane	29,2 %	(2166)
Møre og Romsdal	24,6 %	(5104)
Sør-Trøndelag	33,2 %	(5724)
Nord-Trøndelag	30,2 %	(2655)
Nordland	28,2 %	(4245)
Troms	26,8 %	(3286)
Finnmark	26,2 %	(1423)

Våre data sier ingenting om dispensasjoner. Det har imidlertid vært et gjennomgående trekk helt siden vi første gang lånte disse dataene, at antall ansatte med førskolelærerutdanning har vært klart lavere i registerdataene enn antall ansatte med godkjent pedagogisk utdanning i statistikken basert på

barnehagenes årsmeldinger (Gulbrandsen, 2008). Forskjeller i andel ansatte førskolelærere med fullført førskolelærerutdanning av totalt antall ansatte, kan likevel gi oss indikasjoner om hvor førskolelærermangelen er størst. I tabell 10.1 presenterer vi denne andelen for hvert fylke. Vi ser at Akershus er på bunnen, tett fulgt av Oslo med Møre og Romsdal på tredje plass fra bunnen. Relativt sett kommer Rogaland bedre ut basert på disse data enn i KOSTRA. Også her ser vi at situasjonen er best i Sør-Trøndelag.

I utdanningsregistrene er de fleste barnehagelærerne utdannet etter 1994 utstyrt med en såkalt høgskolesenterkode, slik at vi vet hvor de avla sin eksamen. Tabell 10.2 viser andelen av disse som høsten 2012 jobbet i en barnehage. Ut fra denne tabellen er det Norsk Lærerakademi i Bergen som har lykket klart best ut fra dette kriteriet, fulgt av Dronning Mauds Minne Høgskole i Trondheim. På bunnen kommer de to utdanningsinstitusjonene i Finnmark. Høgskolen i Oslo og Akershus som utdanner barnehagelærere der mangelen på slike er størst, befinner seg litt over midten på treet. Tolv utdanningsinstitusjoner har en lavere andel og seks har høyere andel barnehageansatte.

Tabell 10.2 Andel førskolelærere som jobber i barnehage høsten 2012, etter hvor de er utdannet. (Utdannet etter 1994, under 68 og bosatt i Norge høsten 2012).

Samisk høgskole	45,3	(53)
Høgskolen i Finnmark	54,9	(680)
Høgskolen i Tromsø/Universitetet i Tromsø	67,4	(1157)
Høgskolen i Bodø/Universitetet i Nordland	61,6	(816)
Høgskolen i Nesna	61,7	(758)
Høgskolen i Nord-Trøndelag	66,3	(959)
Dronning Mauds Minne Høgskole	70,1	(2965)
Høgskolen i Volda	66,8	(1176)
Høgskolen i Sogn og Fjordane	64,6	(949)
Høgskolen i Bergen	65,8	(2818)
Norsk Lærerakademi, Lærershøgskolen	76,3	(434)
Høgskolen Stord Haugesund	61,6	(1105)
Universitetet i Stavanger	68,2	(1942)
Universitetet i Agder	63,3	(2199)
Høgskolen i Telemark	68,5	(2094)
Høgskolen i Vestfold	67,0	(1836)
Høgskolen i Hedmark	64,6	(2158)
Høgskolen i Oslo og Akershus	66,4	(3832)
Høgskolen i Østfold	64,2	(1545)
Rudolf Steiner Høgskolen	66,1	(112)

Nå kan det være vel så interessant å se hvilke utdanningsinstitusjoner som i så måte har lyktes best blant de relativt sett ferske førskolelærerne. I tabell 10.3 viser vi andelen som jobbet i barnehage i 2012 blant de som er utdannet i perioden 2008–2012 etter hvor de tok sin utdanning. Her er det Høgskulen i Volda som kommer best ut, fulgt av Universitetet i Tromsø og Høgskolen i Telemark. På bunnen finner vi Rudolf Steiner høgskolen, fulgt av Høgskolen i Finnmark med Høgskolen i Bergen og Universitetet i Nordland på delt tredje plass fra bunnen. Et uveid gjennomsnitt av tallene fra tabell 5.3, gir oss 82,3 prosent i barnehage for alle som ble uteksaminert i denne perioden. Tabell 10 viser at tolv av utdanningsinstitusjonene ligger over dette gjennomsnittet og sju ligger under. Vi bør merke oss at utdanningsinstitusjonene i de fire fylkene der førskolelærerandelen var lavest, Oslo, Akershus, Rogaland og Møre og Romsdal, ligger over gjennomsnittet.

Tabell 10.3 Andel som jobber i barnehage høsten 2012 blant de som var uteksaminert i de fem foregående årene (2008–2012), etter hvor de er utdannet. (Under 68 år og bosatt i Norge høsten 2012). Navnet på utdanningsinstitusjonen i 2012 er brukt der det senere har skjedd fusjoner eller organisatorisk omdanning fra høgskole til universitet.

Samisk høgskole *		
Høgskolen i Finnmark	77,0	(100)
Universitetet i Tromsø	85,9	(290)
Universitetet i Nordland	77,8	(185)
Høgskolen i Nesna	84,2	(120)
Høgskolen i Nord-Trøndelag	81,1	(227)
Dronning Mauds Minne Høgskole	78,6	(944)
Høgskolen i Volda	90,1	(263)
Høgskulen i Sogn og Fjordane	82,4	(182)
Høgskolen i Bergen	77,8	(758)
Norsk Lærerakademi, Lærershøgskolen	80,4	(265)
Høgskolen Stord Haugesund	84,9	(205)
Universitetet i Stavanger	84,6	(501)
Universitetet i Agder	82,7	(526)
Høgskolen i Telemark	85,6	(627)
Høgskolen i Vestfold	83,6	(464)
Høgskolen i Hedmark	82,8	(530)
Høgskolen i Oslo og Akershus	83,8	(1157)
Høgskolen i Østfold	84,0	(419)
Rudolf Steiner Høgskolen	69,2	(52)

* Kun ni ble uteksaminert ved Samisk høgskole i perioden

Vi har tidligere nevnt den økte betydningen av å kombinere arbeid i barnehage med utdanning til barnehagelærer. Dette gir førskolelærere som synes å være en meget stabil arbeidskraft. I tabell 10.4 viser vi hvordan barnehagelærerstudentene høsten 2012 fordeler seg med hensyn til det å kombinere utdanningen med jobb i barnehage. Som vi ser av tabellen, er det her store forskjeller mellom utdanningsinstitusjonene. På topp ligger Høgskolen i Nesna og Rudolf Steiner Høgskolen der omtrent halvparten av studentene også er i jobb. Dette er imidlertid små utdanninger. I helhetsbildet teller det derfor tungt at dette gjelder 44 prosent av studentene ved landets desidert største barnehagelærerutdanning, Høgskolen i Oslo og Akershus. Ved ni av landets 19 utdanningsinstitusjoner, er mer enn hver tredje student i en slik situasjon.

Tabell 10.4. Andelen av førskolelærere høsten 2012 som også var registrert som ansatt i barnehage høsten 2012 fordelt etter utdanningsinstitusjon.

Høgskolen i Finnmark	41,7 %	(84)
Universitetet i Tromsø	27,5 %	(233)
Universitetet i Nordland	34,5 %	(203)
Høgskolen i Nesna	50,5 %	(103)
Høgskolen i Nord-Trøndelag	15,2 %	(164)
Dronning Mauds Minne Høgskole	17,9 %	(911)
Høgskolen i Volda	41,2 %	(277)
Høgskolen i Sogn og Fjordane	37,6 %	(181)
Høgskolen i Bergen	18,8 %	(757)
Norsk Lærerakademi, Lærershøgskolen	27,6 %	(217)
Høgskolen Stord Haugesund	24,6 %	(175)
Universitetet i Stavanger	37,3 %	(536)
Universitetet i Agder	12,9 %	(498)
Høgskolen i Telemark	29,7 %	(653)
Høgskolen i Vestfold	27,0 %	(440)
Høgskolen i Hedmark	41,4 %	(601)
Høgskolen i Oslo og Akershus	44,1 %	(1265)
Høgskolen i Østfold	28,4 %	(366)
Rudolf Steiner Høgskolen	50,0 %	(44)

Det er som nevnt, store regionale forskjeller i pedagogdekningen. Gjennom flere år har det vært svært mange dispensasjoner fra utdanningskravet i Oslo, Akershus og Rogaland. I 2008 var det i alt 1687 dispensasjoner fra utdanningskravet i Oslo og Akershus, noe som utgjorde nesten halvparten av alle dispensasjonene i hele landet. Et annet fylke med mange dispensasjoner, var

Rogaland der Stavanger og Sandnes til sammen hadde 223 dispensasjoner (Gulbrandsen 2009, s. 51.) I tabell 10.5 har vi skilt ut disse områdene og sammenliknet dem med resten av landet med hensyn til yrkesstabilitet blant de barnehageansatte.

Av alle ansatte i 2007 er jobbstabiliteten som barnehageansatt høyere blant de som var ansatt i Rogaland enn i resten av landet som igjen hadde en høyere stabilitet enn de som var ansatt i Oslo og Akershus. Dette endrer seg imidlertid når vi ser på de ansatte som hadde førskolelærerutdanning. Her var stabiliteten høyest i Oslo og Akershus som igjen var litt høyere enn i Rogaland som igjen lå litt høyere enn i resten av landet. De minst stabile i Oslo og Akershus er de som ikke hadde førskolelærerutdanning. I denne gruppen var de ansatte fra Rogaland på topp, litt høyere enn resten av Norge. Det bør sies at forskjellene er små, men det er likevel verdt å merke seg at stabiliteten er litt høyere blant pedagogene i de områder der pedagogmangelen i utgangspunktet var størst enn ellers i landet.

Tabell 10.5 Andel barnehageansatte høsten 2007 som fortsatt jobbet i barnehage høsten 2012 etter utdanning og arbeidsstedsted 2007. Tabellen er basert på de som var under 68 år i 2012.

Oslo/Akershus	Rogaland	Resten av Norge
Alle barnehageansatte 2007		
62,3 % (17648)	67,0 % (7499)	66,2 % (50392)
Alle barnehageansatte 2007 med førskolelærereksamen til og med 2012		
80,8 % (4445)	80,3 % (2310)	79,5 % (15795)
Alle barnehageansatte 2007 uten førskolelærereksamen		
56,0 % (13203)	61,1 % (5189)	60,2 % (34597)

I disse to områdene er det en viss lekkasje av førskolelærere til andre deler av landet. Vi ser av tabell 10.6 at nesten 87 prosent av de førskolelærerne som jobbet i barnehage både i 2007 og 2012, holdt seg i samme område på begge tidspunkt. Det er en relativt stor lekkasje til andre fylker. Det framgår av tabellen at 0,6 prosent hadde beveget seg til det andre problemfylket Rogaland. 12,4 prosent jobbet i et annet fylke enn de tre nevnte. For eksempel hadde henholdsvis 2,1 prosent og 1,8 prosent funnet arbeid i en barnehage i nabo-fylkene Østfold eller Buskerud. Nesten 90 prosent av de som jobbet i Rogaland

i 2007 gjorde det fremdeles i 2012. 0,7 prosent hadde byttet til Oslo eller Akershus, mens 9,4 prosent forflyttet seg til andre fylker i Norge. Særlig mange av disse, seks prosent av det totale antall ansatte i Rogaland i 2007, flyttet nordover til Hordaland, mens langt færre, bare én prosent, dro sørover til Vest-Agder.

Tabell 10.6 Førskolelærere som jobbet i barnehage både i 2007 og 2012. Arbeidssted i 2012 betinget av arbeidssted i 2007.

	Oslo/Akershus	Rogaland	Resten av Norge
Oslo/Akershus	86,9 %	0,7 %	1,2 %
Rogaland	0,6 %	89,9 %	0,4 %
Resten av Norge	12,4 %	9,4 %	98,4 %
	(3593)	(1855)	(12553)

I absolutte tall mistet Oslo/Akershus flere av de stabile barnehageansatte enn de fikk. Drøyt 400 valgte et annet fylke, mens drøyt 160 kom fra andre fylker.

Av i alt 7037 førskolelærere under 68 år som i 2007 jobbet i Oslo eller Akershus, jobbet 55,3 prosent av disse i en barnehage i et av disse to fylkene. Av 7949 førskolelærere i samme aldersspenn som jobbet i samme to fylker i 2012, var det 58,7 prosent som jobbet i en barnehage. Barnehagene har altså tiltrukket seg flere av førskolelærerne. Barnehagene i Oslo og Akershus hadde 777 flere førskolelærere i 2012 enn i 2007.

11 Avsluttende kommentarer

I løpet av de drøyt siste ti åra har førskolelærerne i stadig økende grad valgt å jobbe i barnehage. De som allerede er der, har også i langt mindre grad enn før sluttet. Barnehagelærerne har dermed blitt yrkesgruppen som har sluttet å slutte. Mens assistentene fram til årtusenskiftet var barnehagenes mest stabile arbeidskraft, er denne posisjonen nå overtatt av de ansatte som har fullført utdanning som førskolelærer. Norge som nasjon utnytter dermed på en mer effektiv måte den humankapital og den kompetanse som barnehagelærerne representerer. Innenfor den del av utdanningssektoren som barnehagene representerer, er det blitt et bedre samsvar mellom utdanning og yrke.

Historiens største barnehageekspansjon i Norge startet med et stort underkudd av førskolelærere. Dette hadde lenge vært et resultat av at de som hadde tatt slik utdanning ikke valgte å jobbe i barnehage eller sluttet å jobbe i barnehage til fordel for et annet yrke. Til alt hell skjedde ekspansjonen samtidig som førskolelærerne var langt mer trofaste mot barnehagene enn tidligere. Dekningsgraden nådde toppen i 2012. Barnehagesektoren vokser ikke lenger, og med nærmest totalt fravær av pensjonering, burde framtida se lys ut, selv med Øie-utvalgets forslag om styrket generell bemanning og styrket pedagogisk bemanning.

Utvalget presenterte sitt forslag i januar 2012, uten oppdatert kunnskap om utviklingen etter 2007. Utvalget hadde imidlertid foretatt beregninger som gikk ut på at den styrkede pedagognormen ville tilsi 8000 flere barnehagelærere. Mellom 2007 og 2012 hadde imidlertid barnehagene allerede fått drøyt 4300 flere ansatte med førskolelærerutdanning. Man skal selvsagt være forsiktig med å forlenge trender, men hvis barnehagene etter 2012 har forsynt seg av nye barnehagelærere i samme omfang som før, og barnehagelærerne har gjort samme yrkesvalg som før, ville man ha nådd 8000 flere ansatte barnehagelærere i inneværende år, i 2015. Nå var sannsynligvis Øie-utvalgets beregninger basert på den nyest oppdaterte statistikk man hadde til rådighet, fra desember 2010. Men likevel kan departementets tidsplan for implementering av utvalgets forslag skape uforutsette problemer. Venter man til 2020 vil sannsynligvis et betydelig antall førskolelærere ikke kunne tilbys den jobben i barnehagen som de er utdannet til og er kompetente til å fylle.

Summary

In Norwegian kindergartens only the number of pedagogues is determined through regulation. This requirement has always been difficult to satisfy. Register data on all pre-school teachers up to 2007 have nevertheless shown a very positive trend: An increasingly proportion of newly educated pre-school teachers choose to work in a kindergarten and stay in this occupation.

New register data up to 2012 confirms this positive trend. A relatively high proportion of new pre-school teachers has chosen to work in a kindergarten and also stayed in their occupation. Whereas before 2000 assistants were the most stable work force within the kindergartens, employees with education as pre-school teachers are currently showing the greatest stability. The present report describes these developments.

Pre-school teachers educated today are on average much older when they complete their education compared to those educated earlier, for instance before 1980. A major explanation is an increasing share of (older) assistants who receive a sort of certification as kindergarten teachers through combining work in a kindergarten with education as kindergarten teacher. As a measure to produce a stable work force, this type of education has been quite successful.

In 2000, only 44 per cent of those with a pre-school teacher education worked in a kindergarten. In 2012, this percentage had increased to 54 per cent. During this period, the number of pre-school teachers at kindergartens has increased with more than 13,000. Since earlier pre-school teachers only worked at kindergartens for a relatively short period and quit long before they reached retirement age, there will not be any major retirement challenges in the next few years. The “Øie-committee” from 2012 (NOU 2012:1) proposed new norms for the total size of staff and the number of pedagogues. The committee calculated that the kindergartens would need 8,000 more pre-schools teachers in order to meet their norms for staffing. If developments after 2012 are the same as those up to 2012, kindergartens will have 8,000 more pre-schools teachers in 2015. Hence, the question of forcing through new norms for pedagogue-staffing becomes highly pertinent. Without these norms, we risk that new pre-school teachers who want to work in kindergartens will experience difficulties in finding a job as kindergarten teacher.

Litteratur

- Friis, Helene (2013): *Tante eller pedagog? En kvantitativ studie av førskolelæreryrket*. Masteroppgave ved Institutt for pedagogikk, Universitetet i Oslo
- Gulbrandsen, Lars (2007): *Full dekning, også av førskolelærere*. NOVA. Skriftserie 4/07
- Gulbrandsen, Lars (2007b): *Barnehageplass – fra unntak til regel*. Utdanning 2007 – muligheter, mål og mestring. Statistisk sentralbyrå. Statistiske analyser 90
- Gulbrandsen, Lars (2008): *Hva med de andre? Barnehageansatte som ikke er førskolelærere*. NOVA. Notat nr 1/08
- Gulbrandsen, Lars (2009): *Førskolelærere og barnehageansatte*. NOVA. Notat nr 4/09
- Gulbrandsen, Lars og Erik Eliassen (2013): *Kvalitet i barnehager. Rapport fra en undersøkelse av strukturell kvalitet høsten 2012*. NOVA. Rapport nr 1/13
- Holt, Lisa (1972): Rapport om førskolelærernes yrkeskarrierer. Vedlegg 5, *NOU 172:39. Førskoler*
- Høydalsvik, Torhild Erika Lillemark (2014): «Eg vert rekna som ein kompetent barnehagelærer allereie no». Om lærerstudenten sin opplevde kvalitet i eit arbeidsplassbasert studieprogram. s. 101–129. I: Amdam Jørgen, Øyvind Helgesen og Knut-Willy Sæther (red): Det mangfoldige kvalitetsomgrepet, *Fjordantologien*. Forlag1.
- Lundestad, Magritt (2012): *Barnehagen som arbeidsplass. Å vare som pedagog og leder*. Fagbokforlaget.
- Nafstad, Hilde Eileen (1976): *Barnehagen som oppvekstmiljø og arbeidsplass*. Tiden Norsk Forlag.
- NOKUT (2010a): *Evaluering av førskolelærerutdanning i Norge 2010. Del 1: Hovedrapport*
- NOKUT (2010b): *Evaluering av førskolelærerutdanning i Norge 2010. Del 2: Institusjonsrapporter*
- Norges Offentlige utredninger (2012): *Til barnas beste. Ny lovgivning om barnehagene*. (NOU 2012:1)
- Pedersen, Paul og Reidar J. Pettersen (1981): *Førskolelærere og yrkesadferd*. Forbruker- og administrasjonsdepartementet.

- Pedersen, Paul og Reidar J. Pettersen (1983): *Fungerer våre barnehager?*
Universitetsforlaget
- Retvedt, Ole, Tove Skoug og Solveig F. Aasen (1999): *Erfaringer med innføring av Rammeplan for barnehagen.* Oplandske bokforlag
- Riksrevisjonen (2009): *Riksrevisjonens undersøkelse av styring og forvaltning av barnehagesektoren.* Dokument 3:13 (2008–2009)
- Statistisk sentralbyrå (2000): *Norsk standard for utdanningsgruppering. Revidert 2000.* NOS C 617
- Statistisk sentralbyrå (2007): *Standard for næringsgruppering.* NOS D383.
- Statistisk sentralbyrå (2006): *Befolkningens utdanningsnivå. Nye definisjoner av utdanningsnivåer.*
- <http://www.ssb.no/utdanning/artikler-og-publikasjoner/nye-definisjoner-av-utdanningsnivaaer>. (Lastet ned 03/02.2015)
- Statistisk sentralbyrå (2013): *Barnehager, 2012, endelige tall.*
<http://www.ssb.no/utdanning/statistikker/barnehager/aar-endelige/2013-06-17> (Lastet ned 10.02.2015)
- Statistisk sentralbyrå (2013b): *Norsk Standard for utdanningsgruppering.*
<http://www.ssb.no/utdanning/norsk-standard-for-utdanningsgruppering>
(Lastet ned 11.02.2015)
- Statistisk sentralbyrå (2014): *Befolkningens utdanningsnivå, 1 oktober 2013.*
<http://www.ssb.no/utdanning/statistikker/utniv/aar/2014-06-19?fane=om#content>
(Lastet ned 03.02.2015)
- St.meld. nr. 27 (1999–2000): *Barnehage til beste for barn og foreldre.*
- Utdanningsdirektoratet (2014): *Utdanningsspeilet 2014. Tall og analyser av barnehager og grunnsopplæringen i Norge.*